

Históriák

A KECSKEMÉTI MÉDIACENTRUM HELYTÖRTÉNETI MAGAZINJA

Kada Elek régészeti munkássága

Kátona József, a történész-dramairó

Kodály Zoltán életműve

Kecskeméti barackpálinka mint brand

Csúcsteljesítményünk: a Magyar népmesék

Szecessziós örökségünk

Identitásunk alapjai

Üdvözet Kecskemétről
a híros városból

Kada Elek

A szecessziótól a Magyar népmeséig

HISTÓRIÁS ÉRTÉKEINK

153 éves a KECSKEMÉTI LAPOK

KIK VAGYUNK, AZ ÉRTÉKEINK TÜKRÉBEN?

Különleges igazgyöngyöt tart kezében az Olvasó, amikor a Hírös Históriák egyre gyarapodó kincsestárából ezt a számot forgatja a kezében. Egy tematikus lapszámról van szó ugyanis, amely mintegy esszenciáját tartalmazza mindannak, amit küldetesként megfogalmaztunk: a helyi értékeink fókuszba helyezése, megcsodálása, megismertetése.

Nem volt könnyű helyzetben a szerkesztő akkor, amikor a Hungarikum Bizottság támogatásával a hírös város

hungarikumait, valamint a helyi és a megyei értékek számbavételét tűzte ki célul. Az ugyanis, hogy mit tartunk értéknek, nem kevesebbet ad nekünk, mint identitásunk, önazonosságunk alapjait.

Milyenek vagyunk tehát mi, kecskeméti? Olyanok, akik értjük Kodály hitvallását, és képesek vagyunk közösséget teremteni, akár a zene által is. Akik Katona Bánk Bánjával együtt valljuk, hogy a hazánk a mindenünk. Akik a hagyományt is új köntösben tudjuk megismertetni a Magyar népmesék által, és akik számára a Cifrapalota zöld ablaka nemcsak egy gyerekdal, hanem a szecessziós városmag része. És akik mindemellett két lábbal a földön állnak, mint a városépítő Kada Elek polgármester, aki többszörözte Kecskemét bevételeit. Olyanok vagyunk, akik tisztelik őseik, elődeik munkáját.

Az értékek őrzése azonban kevés ahhoz, hogy megmaradjunk. Az alkotás bennünk dolgozó örök belső „kényszere” és a folyamatos megújulás tesz bennünket képessé arra, hogy Kodály, Katona vagy épp Kada Elek munkásságára alapozva új értékeket teremtsünk. Színházunk, zenekaraink, énekkaraink, egyetemünk, kulturális, tudományos és oktatási intézményeink mind-mind olyan műhelyként dolgoznak, amelyekben ma is igazgyöngyök keletkeznek kitartó munkával.

Magam pedig nem kívánhatok mást, minthogy ha tíz, húsz vagy száz év múlva jelenik meg egy hasonló kiadvány, akkorra a mai kecskeméti törekvései célt érjenek, és hasonló igazgyöngyökként csillanhassanak meg, mint mostani lapszámunkban a helyi és a megyei értékek, valamint a világhírű hungarikumaink!

Kozák Polett
főszerkesztő

A címlapon
Kecskemét
város látképe a
századfordulón
(Kecskeméti Katona
József Múzeum)

Pályázati azonosító:
HUNG-2020/6808.

A KIADVÁNY FŐTÁMOGATÓJA:
A HUNGARIKUM BIZOTTSÁG

A KIADVÁNY MEGJENÉSÉT TÁMOGATTA:

TARTALOM

KTV Kiemelő

Kecskemét szecessziós főtere és annak jeles épületei 5

KTV Pillanatkép

Kecskemétről a nagyvilágba, a nagyvilágból Kecskemétre

A Magyar népmesék és a KAFF 12

„Amitől jobban megy az ember...”

A kecskeméti barackpálinka tradicionális öröksége 18

Korok találkozása a régészetben

Kada Elek régészeti munkássága 20

KTV Tükör

A gazdaház és az Orvos- és Gyógyszerészet-történeti Gyűjtemény 24

A Rudolf laktanya öröksége 28

Értéktörzsek

Bozsó János festőművész, múzeumalapító életművéből álló gyűjtemény 32

Kodály Zoltán életműve 36

„Ez nem história, hol az érzéketlen toll beszél: ez én magam vagyok”

Katona József, a történész drámaíró 42

Tóth Menyhért életműve

a Kecskeméti Katona József Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményében 50

Kecskeméti krónika, évfordulók

Szilády Károly – Az első kecskeméti nyomdász és nyomdatulajdonos 58

Tormássy-Szávits Sándor – A kecskeméti háziezred utolsó parancsnoka 60

Múlt és jelen az évfordulók tükrében 65

Jeles magyarok kecskeméti kötődései 67

Szerzők:

Bezsenyi Ádám

történész

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

ifj. Bozsó János

kuratóriumi elnök

(Bozsó Gyűjtemény)

ifj. Gyergyádesz László

művészettörténész, osztályvezető

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Hajagos Csaba

történész, osztályvezető

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Kovács Ágnes

művészettörténész

(Bozsó Gyűjtemény)

Dr. Kéri Laura

tanár, művelődéstörténész,

igazgatóhelyettes

(LFZE Kodály Intézet, Kecskemét)

Dr. Varga Zoltán

filmtörténész

Mészáros Ágnes

néprajzkutató

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Somogyvári Ágnes

régész, nyugalmazott főmuzeológus

Varga Géza

újságíró

(Hírös Naptár)

HÍRÖS HISTÓRIÁK

A Kecskeméti Média centrum helytörténeti magazinja 15. SZÁM (2021. TAVASZ–NYÁR)

ISSN 2498-4957

KIADÓ: Kecskeméti Televízió Nonprofit Kft.

6000 Kecskemét, Szabadság tér 2.

telefon: +36 76 570 440,

e-mail: info@hiros.hu

FELELŐS KIADÓ: KOZÁK POLETT

ügyvezető-főszerkesztő

FŐSZERKESZTŐ:

KOZÁK POLETT

(kozak.polett@hiros.hu)

FELELŐS SZERKESZTŐ:

HAJAGOS CSABA

(hajagos.csaba@kkjm.hu)

SZERKESZTŐ:

IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ

(gyergyadesz@gmail.com)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:

EURO BIOINVEST KFT.

KORREKTOR: VARGA GÉZA

MARKETINGMUNKATÁRS:

PIRÁNSZKINÉ SERES SÁRA

seres.sara@hiros.hu

NYOMDAI MUNKÁK:

LÓCZI ÉS TÁRSA

NYOMDAIPARI KFT.

KECSKEMÉT SZECCESSZIÓS VÁROSMAGJA

Kecskeméten az urbanizáció nem a kiegyezés utáni általános konjunktúra idején, hanem a millennium és az azt követő években teljesedett ki, így a városképet sem elsődlegesen a historizmus, hanem a századfordulós-szecsessziós építészeti irányzatok határozták meg. Kecskemét több szempontból is különleges főtéri építészeti együttese ennek köszönhetően a Trianon utáni Magyarországon egyedülállónak számít, mivel legközelebbi rokonai (pl. Szabadka, Marosvásárhely, Nagyvárad) ma már határainkon túl találhatóak. A magyar szecsessziós építészet ilyen léptékű városképformáló hatása még az említett települések között is unikumnak tekinthető.

rú alkalmazásától, nehogy az ugyanabban a stílusban épített, magasztosan egyszerű és kolosszális méretű nagy templommal kelljen versenyezniök; de ezt öntudatosan azért is tették, mert egy nagy magyar város első modern középületének művészi alakításakor nem akarták azokat a műidomokat alkalmazni, melyek legpraegnansabban

Kada Elek polgármester egy évvel a halála előtt így foglalta össze a változásokat: „Kecskemét ősi város építkezése már nem felelt meg a mai kor ízlésének és az emelkedő forgalomnak, minek következtében új városszabályozási terv készült és ez alapon régi városrészekben új utcák nyitattak és a szabályozással a központi piacster is nagymérvben bővítettet. Ez a nagyobb arányú szabályozás maga után vonta azt, hogy újabb monumentális jellegű épületek keletkeztek, mely építkezéseknél a hatóság nagy súlyt helyezett arra, hogy azokban a magyar építő művészet legújabb irányai jellegzetes kifejezést nyerjenek; mely iránynak legelső képviselője Lechner Ödön, a ki munkáját Kecskeméten az új városháza építésével kezdte meg...” (Az újra épülő Kecskemét. In: Vasárnapi Ujság, LIX, 1912/27. p. 540.).

Kecskeméten a millenniumi építési láz legjelentősebb eredménye a **Városháza**. A pályázatot 1890. július 3-án írták ki, melyre összesen öt pályamű érkezett be december 31-ig. Közülük a bírálóbizottság 1891 áprilisában a „Sem magasság, sem mélység nem rettent” jellegű terv készítőinek, Pártos Gyulának és Lechner Ödönnek ítélte oda az első díjat. 1892. december 5-én kezdték el bontani a régi városházát, melynek helyén az újat 1893 áprilisától kezdve – 5534 m²-en 174 helyiséget és 3 udvart alakítva ki – 1895 nyaráig mindössze 27 hónap alatt építették fel.

Az épület stílusának megértéséhez maguk Lechnerék fogalmazták meg a tudnivalókat: „A választott stílust illetőleg az épület építőművészi kiképzésekor tervezők a mennyire csak lehetett kerültek a konvencionális műidomokat, de különösen őrizkedtek az olasz renaissance vagy az úgynevezett Mária Terézia-stílus sablonsze-

A Cifrapalota Rákóczi úti homlokzata (fotó: ifj. Gyergyádesz László)

Majolikamázás pirogránit díszítés a Cifrapalota főtéri homlokzatán (fotó: ifj. Gyergyádesz László)

Fotó: Banzik Róbert

Pirogránit dísz részlete a Cifrapalota tetőzetén

mutatják Bécestől való függésünket, hanem inkább a régibb és dicsőbb mult csapásán haladtak, melyből – épp városházák alakjában – hazánk felső vidékein igen érdekes műemlékek maradtak. Ebbeli tanulmányukat igyekeztek szerzők az angol profán építkezés egykorú stílusával összeegyeztetve a szóbanforgó modern célra [...] értékesíteni.” (Pártos Gyula – Lechner Ödön: Kecskemét városának új székháza. In: Magyar Mérnök- és Építészegylet Közlönye, 1992. p. 167.) Városháza esetében tehát összetett stílusról beszélhetünk, amelyben egyaránt felbukkan a francia reneszánsz, az angol kortárs építészet, a felvidéki pártázatos reneszánsz, sőt a gótika is, tehát nehéz lenne önmagában a szecessziós jelzővel illetni. Építészetének későbbi fejleményei alapján annál inkább lehetne nemzetinek és modernnek nevezni már ekkor is Lechner törekvéseit. Ahogy azt a századelő nagy tekintélyű művészettörténésze, Lyka Károly (A magyaros ízlés terjesztése. In: Művészet, 1903/2. p. 138.) írta: „Kecskemét városa székházat építtetett, még pedig helyes érzékkel modernt és magyarosat.”

Az épület monumentalitása, a városháza funkciót jelző kocsialáhajtós középrizalit hatalmas háromszögű oromzata mellett, a kecskeméti polgároknak elsősorban annak változatos díszítményei hatottak. Az utóbbiak olyannyira népszerűvé váltak, hogy egy idő után a város magánépítke-

zésein is felbukkantak, sőt a helyiek el is nevezték őket: „a hajló karcsú csipkeszegélyt »hernyónak«, a kunkorodó tömörebb formát »kakastaréjnak«, a falak képte-reit körülvevő csoportokban alkalmazott gyöngyszerű csomókat pedig hosszas tojásalakuk miatt »kígyótojásoknak«” (Paur Géza: A kőbányai Szent-László templom. In: Vasárnapi Ujság, 1898/6. p. 94.) A Városháza épületdíszjei esetében leginkább a kerámia használata tekinthető úttörő jelentőségűnek, művészeti és technikai téren

is előremutatónak. A pécsi Zsolnay-gyárban készült, többnyire 1894-ben kivitelezésre került elemek között, a különféle címerek és ornamentális díszű kerámia-betétek mellett, Szent István és I. Ferenc József, illetve Árpád, Huba, Hunyadi János, Mátyás király, Zrínyi Miklós, I. Rákóczi György, Thököly Imre és Katona József – részben kék színű (majolika)mázzal fedett – pirogránit portré medalionjai láthatóak a Városháza falain. Az épület egészére jellemző nemzeti jellegre való törekvés

A Városháza 1914-ben a Kossuth-szoborral (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Az Ifjúsági Otthon sarokrízalitjának I. emelete (fotó: ifj. Gyergyádesz László)

és a historikus tartalom elsődlegessége érvényesült az előbb említett motívumok esetében is, ahogy a közgyűlési terem Székely Bertalan festette híres falképei esetében is. A terem falain megjelenített két eseményt (Vérszerződés, Ferenc József 1867. évi magyar királlyá koronázása) a nemzeti panteon tagjainak egész alakos portréi (Könyves Kálmán, Szent László, Szent István; Nagy Lajos, Hunyadi János, Hunyadi Mátyás; II. Rákóczi Ferenc, Bethlen Gábor, Zrínyi Miklós; Széchenyi István, Kossuth Lajos és Deák Ferenc) kötik össze. Nem véletlen tehát, hogy annak idején eleinte mindenki Árpád ábrázolásának gondolta az 1894. augusztus 14-én Hirman Ferenc budapesti fémöntő műhelyéből Kecskemétre szállított 227 cm magas cinköntvény szobrot is, melyet az oromzat legmagasabb pontján helyeztek el. Mivel azonban hamarosan kiderült, hogy a város felett őrökődő páncélos vitéz figurája egy középkori német eredetű motívum, az ún. Rathausmann („városházaember”) nyomán született, így a helyiek végül elnevezték „Árpádkának”.

Lechner Ödönnek, a magyar szecessziós építészet legnagyobb alakjának sajnos meg nem valósult tervei is voltak Kecskeméten, melyek közül a legbámulatosabb alkotása a Rákóczi-szoborral egybekomponált, Zsolnay-kerámiával díszített víztorony lett volna az 1910-es évek elején.

Az ún. Lechner-iskolához két épület sorolható a kecskeméti főtéren: a **Cifrapalota** és az **Iparos Otthon**. „A város és hatóságokon kívül az egyesületek is törekedtek arra, hogy újabb igényeiknek megfelelő nagyobb épületeket emelhessenek. Így... az 52 méter (sic!) széles Rákóczi-út piaczi torkolatának egyik sarkán van a Kereskedelmi Kaszinó, melynek tervezője a Zsolnay által készített majolikáknak dúsabb alkalmazása által iparkodott nagyobb hatást elérni, s melynek szépsége fölött eltérők ugyan a nézetek, de művészet fejlődési szempontból mindig egyik legérdekesebb háza lesz a városnak.” (Kada Elek, 1912) Kecskemét városa 1902.

április 30-i közgyűlésén határozott arról, hogy az új sugárút főtéren felőli példaadó nyitányként, az egykori „Aradi- és Nagy-temető-utcák szögletén” lévő ún. „Engel-féle telken” építteti fel az első bérházát. „Kecskemét város bérpalotáját”, annak tervezői feladatait egy fiatal budapesti építész, Márkus Géza kapta. Faragó Béla 1905. március 24-én, a kecskeméti Katona József Kör felolvasó ülésén tartott előadásában a következőket mondta: „Különösen jellemzi az u. n. szecessziós építkezést a könnyed hullámzatos vonal, mely városi bérházunkon több alkalmazásban is szépen látható.” Az 1903-ban befejezett épületen a legtöbb megoldás a Lechner-iskola jellemzőit mutatja, melyek közül a hullámzó vonalú attikának, mint a felvidéki pártázatos reneszánsz jellegzetes – akkortájt magyar eredetűnek, így magyarosnak gondolt – elemének tudatos felhasználása csak az egyik. E jellemzők leginkább a Cifrapalota külső díszítésén, a vakolatarchitektúrával is tagolt homlokzat – pécsi Zsolnay-gyárban kivitelezett – színes majolikamázsal fedett – pirogránit betétein, a plasztikus, kék, zöld és piros pirogránit ornamensein, illetve a magas tető mázas cserepein és organikus formálású, fantáziadús, szintén pirogránit „kéményein”, „gombáin”, „galamb-kibúvóin”, „virágdíszein” érhetőek tetten. Az első és a második emelet ablaksorai között, illetve a pártázaton a cifraszűrök rátéeteihez, hímzett díszítéseikhez (virágosok) hasonlatosan megjelenő, változatos formájú, összesen 37 (több darabból összeállított) kerámiamezón a nemzetközi (floreális Art Nouveau) ornamentika magyar népművészeti motívumokkal keveredik.

A városi bérpalota épületét gazdaságossági okokból többfunkciósra tervezték. A

Üvegmozaik díszítés az Iparos Otthon I. emeleti tánctermében (fotó: ifj. Gyergyádesz László)

Az Újkollégium 1913-ban egy 1916-os kiadású képeslapon (Sebestyén Imre képeslapgyűjteményéből)

Az Újkollégium 1911-ben készült 3 db gipsz makettje közül az egyiket képeslapon is kiadták (Sebestyén Imre képeslapgyűjteményéből)

földszinten bérbe adható üzletek, raktárak sorakoztak, az első emeleten a Kereskedelmi Kaszinó ovális alaprajzú díszterme (Pávás terem eozinmázás csempékkel, pirogránit díszekkel, stukkókkal) és egyesületi helyiségei, míg a második emeleten bérlakások voltak kialakítva. Az 1983 óta múzeumként működő épület mai megjelenését erőteljesen befolyásolja, hogy az egykori földszinti bejáratok, kirakatok többségének a helyén – az 1949-es szakszervezeti székházzá történő átalakításnak köszönhetően – ablakok találhatók.

„A Széchenyi-téren van az Iparosotthon csinos, modern, kétemeletes sarokháza. Benne van az Ipartestület, Munkásbiztosító pénztár és Ipari Hitelszövetkezet helyisége.

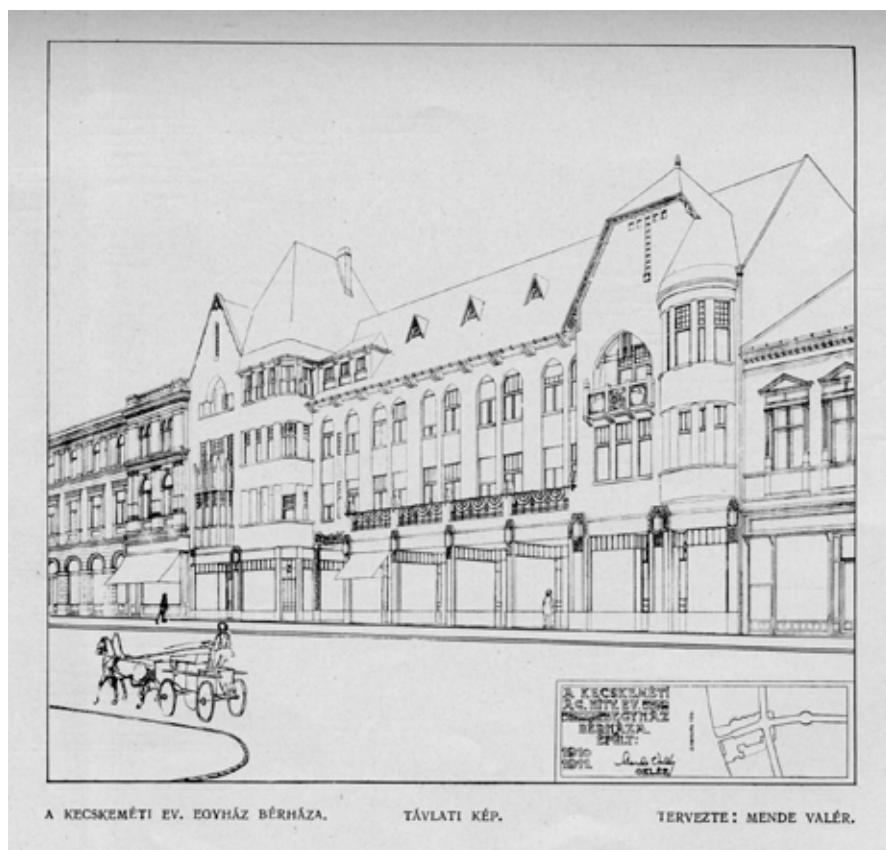
Azonkívül van benne vendéglő, kávéház és szálloda házi kezelésben és kisebbszerű színpad.” (Magyarország vármegyéi és városai. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye II. Szerk.: dr. Borovszky Samu. Budapest, 1911. p. 345.) Az építetők a kecskeméti 1884-ben alapított „Ipartestület” és az 1861-ben alakult „Iparegyesület” voltak, akik végre méltó, közös székházat kívántak emelni. Az egykori **Iparos Otthon** (ma Ifjúsági Otthon és Otthon Mozi) épületére 1904-ben kiírt tervpályázat győztese – 16 beadott pályamű alkotóit megelőzve – Komor Marcell és Jakab Dezső lett, akik budapesti irodájuk ellenére különösen a vidéki középületek terén voltak rendkívül sikeresek (pl. Marosvásárhely, Városháza és

Kultúrpalota; Nagyvárad, Fekete Sas-szálló; Szabadka, Neológ zsinagóga és Városháza). A kecskeméti épület kivitelezésére különböző okok miatt (például a mellékutcai szármány kétemeletesre való módosítása), csak 1906–1907-ben kerülhetett sor. A néhány alkalommal Márkussal is együtt dolgozó (a legismertebb közös munkájuk a budapesti Népopera, mai nevén Erkel Színház) Komor és Jakab Lechner legkövetkezetesebb, egyben legegényibb követői közé tartoztak. Az Iparos Otthon változatos és fantáziadús tömegalakítása, hajlékony formavilága, vakolatarchitektúrája, a gazdag polikróm kerámiadíszítés, a kovácsoltvas erkélyek, és mindenekelőtt a főhomlokzat különleges, a magas nyeregtető előtt hullámzó és az egész épületet megkoronázó, egyszerre oromzatként és pártázatként is értelmezhető attikafala, mind ezt bizonyítja. Az épület jellegéből logikus és egyben teljesített követelmény is volt, hogy a kivitelezést túlnyomórészt helyi iparosok végezzék. Ennek megfelelően Reiszmann Márton műhelyében készültek a kovácsolt lépcsőkorlátok és erkélyrácsok, míg Pintér Antal nevéhez kapcsolhatóak olyan belső vasmunkák, mint a csillárok vagy a falikarok. Természetesen egyes speciális munkákhoz külső vállalkozókat kellett hívni, így például a külső majolika díszek a ceglédi Faragó Lajost, míg a külső és belső üvegmozaikok Roth Manót és fivérét, Róth Miksát dicsérik. Az utóbbiak közül a legszebbeket ma már nem az első emeleti táncteremben, hanem az abból 1937-ben átalakított moziban tekinthetjük meg.

Az 1910-es évek elején született főtéri épületek többsége az ún. „*Fiatalok*” elnevezésű csoporthoz tartozó tervezők keze nyomát őrzi, s egy már modernebb felfogású, a kortárs nemzetközi építészet irányzataihoz szervesen illeszkedő, szecessziós stílust képviselt. **A Református Főgimnázium és Jogakadémia** új épületét Mende Valér, a csoport egyik jeles tagja tervezte. Az 1911–1913 között kivitelezett épület külső megoldásain elsősorban az erdélyi népi építészet, a Jugendstil északnémet válfaja és a finn hatás keveredik invenciózus módon. „*A 23 éves (és 31 évesen meghalt) építész kompozíciója, miközben felvonultatja a finn nemzeti romantika legjellemzőbb jegyeit, sajátosan magyar alföldi hangulatot is hordoz, ráadásul a vasbetonépítés technológiájából adódó új esztétika formájába öltöztetve. Mende egyike az elsőeknek, aki a zsalluzás technikáját az épület stílusát követő plasztikus és geometrikus felületi formák kialakítására használja fel [...]*,”

legszenbetűnőbbben a gimnázium dísztermének karzatán.” (Gerle János és Katherine Jánszky-Michaelsen: Finn-magyar építészeti kapcsolatok. In: Finnmagyar. Az 1900-as párizsi világiállítástól a Cranbrook Schoolig. Ernst Múzeum, Budapest, 2004. XII. 12. – 2005. II. 13. Szerk.: Hudra Klára. Budapest, 2005. pp. 94–95.) Mindemellett az is jól megfigyelhető, ahogyan épületünkön a középkori és a népi építészet szervesen egybekapcsolódik. Mende tehát magáénak érezte azt az angol eredetű felfogást is, hogy a népi építészet egyik legfőbb jelentősége a történeti (itt gótikus) formák megőrzésében van. Különösen hatásos és a súlyos, várszerű monumentalitást tovább fokozó motívum az erősen kiugró, kocsiáláhajtós középső rizalit némileg szokatlan kialakítása a magas fedélszékkal, a kiemelt tetőgerinccel és a rajta ülő vékony, ámde kellően hangsúlyos kiképzésű huszártoronnyal. A szürke mázas pirogránit díszek a Zsolnay-gyárban készültek, míg a díszterem színes üvegablakai Róth Manó műhelyében.

Mende másik jelentős épülete, a pontosan az Újkollégiummal szemben felhúzott **Luther-palota**, az evangélikus egyház volt bérháza. A megrendelő eredetileg 1917-re, a reformáció 400. évfordulójára tervezte az építkezést, azonban a konkurencia, a nagymértékű kecskeméti építkezések miatt előbbre hozta azt. A két tervváltozat közül a nagyobb kivitelezését kezdték el 1910 nyarán, és az 1911. évi nagy földrengés okozta károk ellenére két éven belül be is fejezték. A földszinten üzleteket is magába foglaló bérház esetében, az Újkollégiumhoz hasonlóan, az erdélyi, pontosabban a székelyföldi népi építészet (ezt tekintették a magyar

Mende Valér: A Luther-palota távlati képe (Magyar Építőművészet, 1912/3)

népművészet ősforrásának) monumentális feladatokra való felhasználása volt a feladat, amit viszont itt jóval intimebb, festőibb módon kivitelezett megoldások, részletek (pl. meredek tetőzet, ornamentális díszű fafaragásos erkélymellvédek, középkort idéző motívumok) kísérnek. Sajnálatos, hogy 1945 után emeletráépítéssel és az

üzleti portálok nagy részének átalakításával erőteljesen belenyúltak az épület eredeti összhatásába.

Jánszky Béla és Szivessy Tibor 1909 őszén társultak, s bár Budapesten volt az irodájuk, Kecskemét legfoglalkoztatottabb építészai voltak jó három éven keresztül. Számos jelentős alkotásuk (Mátyás téri elemi iskola és a művésztelepi épületegyüttes) közül három a főtérhez kötődik / kötődött. A Cifrapalotával „szomszédos egy igen érdekes jellegű új palota, melyet az 1836-ban alapított Kecskeméti Kaszinó Egyesület most építtetett s a melyeknek nemcsak külső kiképzése, de különösen belső díszítése a helybeli művésztelep tagjainak nagy ambícióját képezte és művészi szempontból annyira sikerült, hogy annak megtekintése az idegennek első sorban ajánlatos. Ehhez közvetlen csatlakozik a Gazdasági Egyesület palotája.” (Kada Elek i.m.) Az egykori **Városi (Úri) Kaszinó** és a **Gazdasági Egyesület Székháza** egybeépített, 1911 decemberére elkészült Rákóczi úti épületpárosának egyes megoldásai, homlokzati kiképzése különösen jól tükrözi a „Fiatalok” törekvéseit (pl. aszimmetria, koporsófedél lezárású és többszörösen osztott kialakítású ablakok, népi eredetű ornamen-

A Luther-palota az 1910-es évek közepén (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Kisfaludi Strobl Zsigmond: Szent István az egykori II. katolikus bérházzól (fotó: ifj. Gyergyádesz László)

tikával díszített faragványok, sima magas oromfalakhoz kapcsolt meredek nyeregtetők) és mintaképeit (pl. az angol Baillie Scott és Charles Robert Ashbee, vagy a finn Eliel Saarinen, Hermann Gesellius, Lars Sonck). Az építészet korabeli fontosságát, bizonyos értelemben vezető szerepét bizonyítja, hogy több Jánuszky és Szivessy által tervezett helyi épülethez kapcsolódtak a Kecskeméti Művésztelep tagjainak első megbízatai is. A kecskeméti kolónia részéről, a leginkább a szecesszió ideáinak megfelelő, valódi Gesamtkunstwerk csúcsteljesítmény minde- nek előtt a Városi Kaszinó esetében jött létre.

Kada Elek Az újra épülő Kecskemét c. írásához megjelent képösszeállítás a Vasárnapi Ujság 1912/27. számában (Luther-palota, Népbank, II. katolikus bérház, Iparos Otthon, Cifrapalota, Városi Kaszinó, Gazdasági Egyesület székháza)

A Városi Kaszinó és a Gazdasági Egyesület székháza egy 1915-ben feladott képeslapon (Kecskeméti Katona József Múzeum)

A katolikus egyház II. bérháza és a Népbank bérpalotája Fekete Soma könyv-kereskedő 1915-ben kiadott képeslapján (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Részlet a Népbank homlokzatáról
(fotó: ifj. Gyergyádesz László)

Részlet a Tormássy-bérpalota homlokzatáról
(fotó: Osztényi Éva Gizella)

Kisfaludi Strobl Zsigmond a külső plasztikai díszítéssel, Iványi Grünwald Béla pedig kívül is (a főhomlokzat hármass oromzatára festett és az azóta sajnos elpusztult allegorikus kompozícióival) és belül is (a díszterem óras kandallója fölött elhelyezett, az új Árkádia eljöttét hirdető, *Uzsonna* című pannójával) gazdagította az épületet. Az enteriőr fő alakítója Falus Elek volt, ő tervezte a nagyterem dekorációját a kandallóval és a díszítőfestéssel. (A színes üvegablakokkal kapcsolatosan viszont joggal merül fel Jánszky szerzősége.)

Szintén Szivessyék terveztek a **katolikus egyház II. bérházát** a Nagytemplommal szemben, melyet sajnos 1964-ben lebontottak. Az 1910–1912 között kivitelezett egykori kétemeletes szecessziós saroképület esetében is a helyi művésztelep alkotói tették teljessé az architektúra megvalósulását. Díszítő elemei közül azonban ma már csak Kisfaludi Strobl művei láthatóak másodlagos elhelyezésben, a városszéli arborétumban: öt Árpád-házi szent (István, Imre, László, Erzsébet, Margit) és Szent Miklós (Kecskemét védőszentje) alulnézetre komponált – az épülethez igazodó dekoratív, stilizált formavilágú – életnagyságnál valamivel nagyobb homokkő homlokzati szobrai.

Az oromfal egykori falképeiről pedig csak korabeli fényképek tanúskodnak (Hit-Remény-Szeretet Iványi Grünwald Bélától, és a katolikus egyház címerét vivő két angyal Bornemisza Gézától).

Az előbbieken körvonalazott három csoporton kívül esik, de említésre méltó, a közvetlenül a II. katolikus bérház mellett, s azzal egy időben felépített **Kecskeméti Kereskedelmi és Ipar-Hitelintézet és Népbank palotája**. A vegyes funkciójú bérpalotát a kecskeméti születésű Korb Flóris – a főtér korabeli épületeivel szemben – egy eklektikusabb felfogás mentén tervezte meg. Ennek fő összetevői: a német és bécsi későszecessziós építészet geometrikus és klasszicizáló irányzatainak követése, a historizmus öröksége, a legújabb szerkezetek, anyagok (lift, vasbeton pillérek) iránti érdeklődés és annak gyakorlatban való felhasználása. Végül szecessziós főterünk időben utolsó alkotása a Stoy Antal, egy helyi építőmester által 1913/14-ben tervezett, de csupán 1918-ban átadott **Tormássy-bérpalota** (ismertebb nevén izraelita bérház), mely az Iparos Otthonnal szomszédos telken épült fel befektetési céllal.

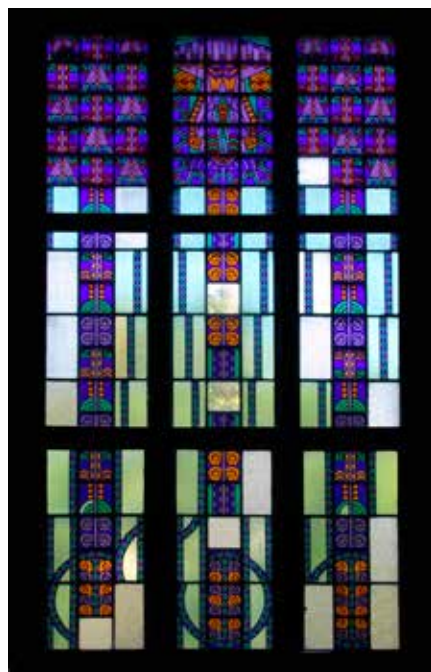
Ifj. Gyergyádesz László

A II. katolikus bérház sarokrízalitja
(Magyar Építőművészet 1914/2, tévesen debreceni bérházként feltüntetve a képaláírásban)

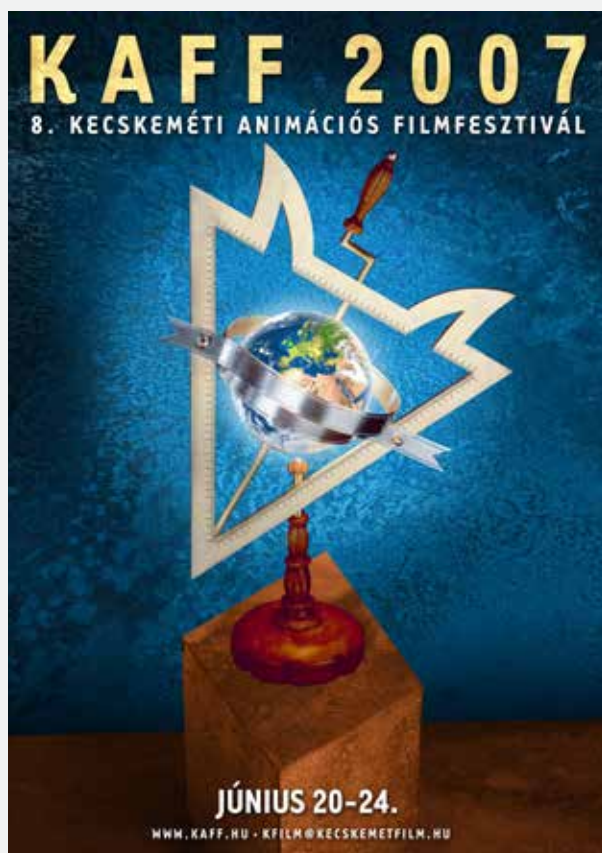
Középkort idéző faragott díszítés a Luther-udvarból
(fotó: ifj. Gyergyádesz László)

Színes üvegablak a Városi Kaszinó nagytermében
(fotó: Kiss Béla)

A Kecskeméti Kereskedelmi és Ipar-Hitelintézet és Népbank palotája egy 1912-ben feladott képeslapon (Kecskeméti Katona József Múzeum)

A Kecskeméti Animációs Filmfesztivál plakéja (2007, tervező: Farkas Antal János)

KECSKEMÉTRŐL A NAGYVILÁGBÓL KECSKE

A Magyar népmesék és

Idén ünnepi alapításának ötvenedik évfordulóját az 1971 óta működő kecskeméti rajzfilmstúdió, hivatalos nevén egykor a Pannónia Filmstúdió Kecskeméti Műterme, a rendszerváltást követően pedig Kecskemétfilm Kft.-ként továbbélő intézmény. Az alapítástól mindmáig Mikulás Ferenc áll a stúdió élén, aki kezdettől fogva törekedett arra, hogy az intézmény falai közül kikerülő animációk a magyar kultúra értékeit őrizzék meg, dolgozzák fel és adják tovább az újabb generációknak. E törekvést képviselik a folklór, a történelem vagy az irodalom animációs feldolgozásai, a stúdió emblémájává vált Magyar népmesék-sorozattól kezdve a Mesék Mátyás királyról és a Mondák a magyar történelemből egyévtizedes szériáin át a Toldi friss rajzfilmváltozatáig.

A Kecskemétfilm művei a hazai kulturális kánonban igen előkelő helyet foglalnak el: a Magyar népmesék bekerült a Bács-Kiskun Megyei Értéktárba, a Magyar Értéktárba, tavaly pedig beválasztották a

hungarikumok közé. Ugyancsak megtalálható a megyei értéktárban a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál, amely éppúgy elválaszthatatlan a filmstúdiótól, mint a nagybecsű rajzfilmszéria. A sorozat és a

fesztivál tökéletesen kiegészíti egymást: míg a Magyar népmesék az egész világot hálózta be a világháló révén, addig a KAFF-ként ismert Kecskeméti Animációs Filmfesztivál az animációsfilm-készítés színe-javát invitálja szerte a nagyvilágból a híres városba.

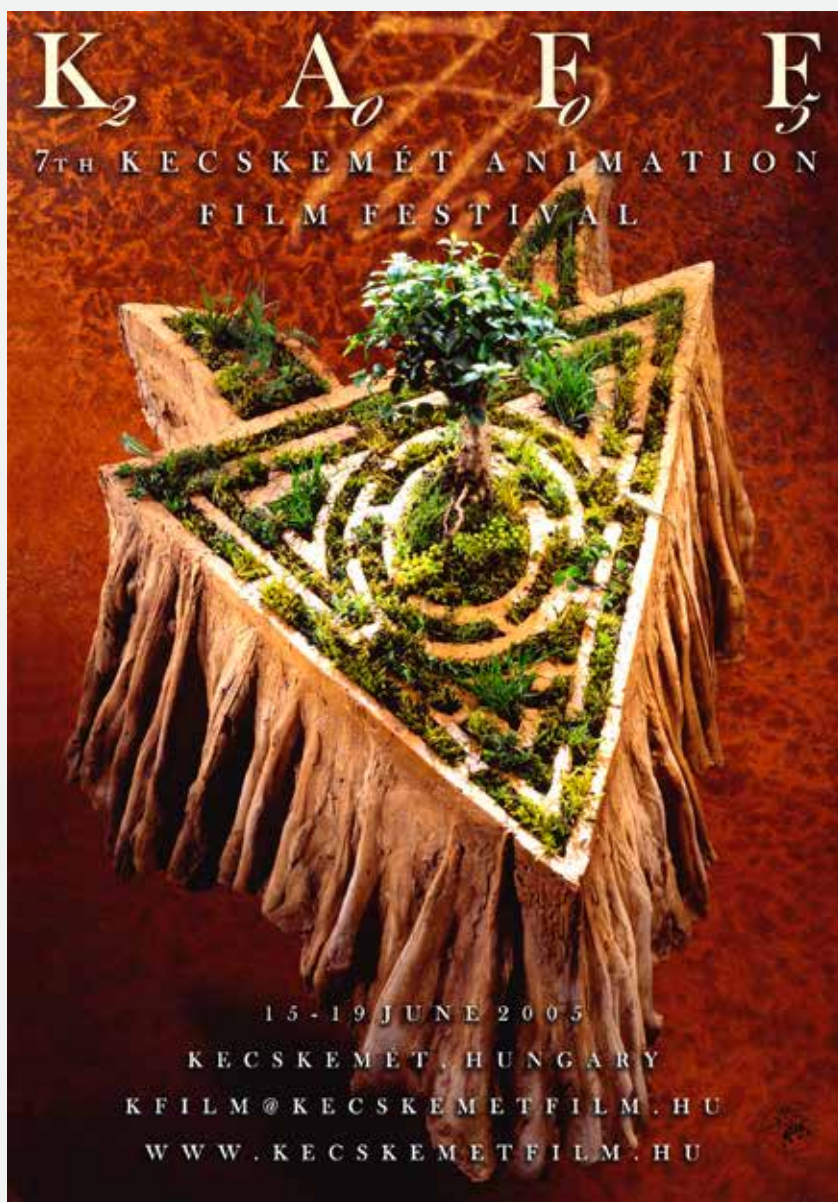
Noha már a stúdió megalapítása táján tervezte Mikulás Ferenc és a Pannónia Filmstúdió vezetősége, hogy önálló fesztivált hoznak létre a hazai animáció bemutatkozására és megmérettetésére, a megvalósítás váratott magára, így az időközben elkezdődő Magyar népmesék keletkezéstörténete vezet korábbra. A széria első epizódjainak

Magyar népmesék – Kacor király (1977, rendező: Jankovics Marcell és Liszák Elek)

ILÁGBA, MÉTRE a KAFF

kidolgozása 1977-re datálható, a századik részt pedig bőven az ezredforduló után, 2011 végén mutatták be. A Kacor király (a legelső rész) és a Mátyás király aranyászó báránya (az utolsó epizód) által keretezett nyolcévados széria ke-
reken száz tételt foglal magába; epizódszámát tekintve a második leghosszabb magyar ani-
mációs szériáról van szó, egyedül a százhusz
részes Gusztáv komikus sorozata előzi meg. A
Magyar népmesék mögött álló harmincöt év, il-
letve a teljes széria mintegy tizenkét és fél óras
játékideje a magyar filmtörténet egészében is
(nem csak az animációban) kivételessé teszi. A
népmesék-sorozat a kecskeméti rajzfilmstúdió
magyar kultúrára építő alkotásainak minden

A Kecskeméti Animációs Filmfesztivál plakátja (2005, tervező: Farkas Antal János)

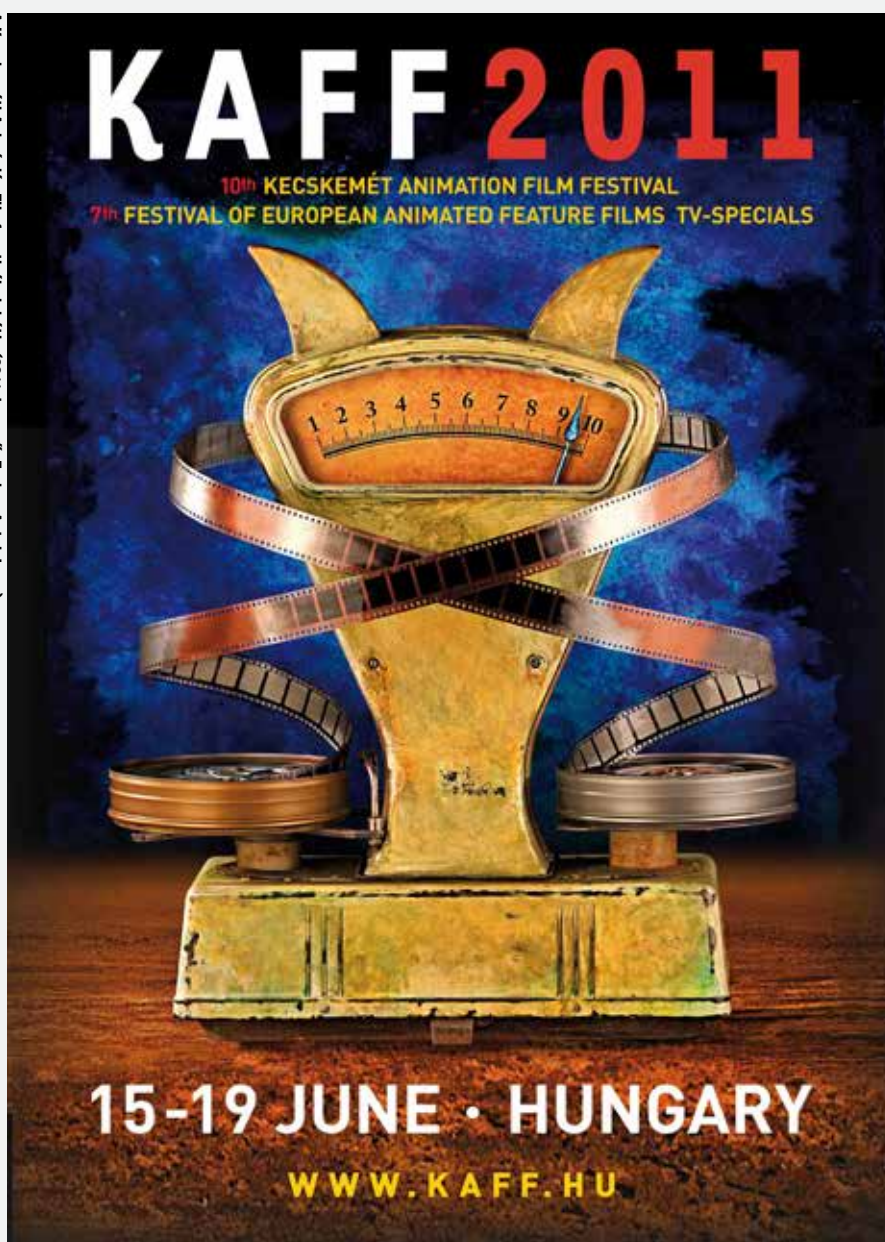
Magyar népmesék – A víz tündére (2006, rendező: Nagy Lajos)

Magyar népmesék – A rest legényről (2011, rendező: Horváth Mária)

Magyar népmesék – A szorgalmas és a rest leány (1985, rendező: Jankovics Marcell és Lőrincz László)

A Kecskeméti Animációs Filmfesztivál plakátja (2011, tervező: Farkas Antal Janna)

értelemben leggrandiózusabb eredménye, amely összekapcsolja a népi mesekincset a népművészet vizuális kifejezőeszközeivel, kivált a díszítőmotívumaival – az egyes mesék származási helyének, a történelmi Magyarország tájegységeinek sajátos művészetét alapul véve. Sőt, a zenekincs, valamint a nyelvjárások megidézése is tapasztalható: az előbbi a Kalácsa együttesnek, az utóbbi a sorozat felejthetetlen narrátorának, Szabó Gyulának köszönhető. A jellegzetességek megalapozásában főrendezőként kulcsszerepet játszó Jankovics Marcell mellett az évtizedek során sokan kipróbálták magukat a szériában, de az epizódok nagy része Jankovics mellett Horváth Mária és Nagy Lajos munkáját dicséri: az ő kezük alatt elevenedtek meg az útra kelő legkisebb fiúk, az elrabolt királykisasszonyok, a furfangos rókák és megannyi emlékeztető mesehős kalandjai. A Magyar népmesék nemcsak hazai berkekben számít töretlenül közkedve, de híveket toboroz az Óperenciás-tengeren innen és túl: számos epizód sikerrel szerepelt a hazai és a

nemzetközi fesztiválmezőnyben (különösen A víz tündére), míg az internetes videomegosztó felületeknek köszönhetően mára közel kétszáz országból több mint száz-húszmillió (!) megtekintéssel büszkélkedhet a széria. Az epizódok – élen A szorgalmas és a rest leány legnézettebb meséjével – rengeteg hozzászólást ösztönöznek (olykor több ezret), s a legkülönbözőbb kultúrákból származó nézőknek szereznek örömteli élményeket.

A Magyar népmesék már a harmadik évadnál tartott, amikor a stúdiónak 1985-ben sikerült megrendeznie a KAF-ot, a Kecskeméti Animációs Filmszemlét, nyomába lépve az Annecy-ban, Ottawában vagy Hirosimában tartott neves animációs-fesztiváloknak. A filmszemlét a rendszerváltás után – 1993-ban – keresztelték át filmfesztivállá, amely 2005-től várja látogatóit kétévente (korábban háromévente tartották); 1996-tól kezdve a magyar animáció mustrája kiegészült az európai animációkból válogató párhuzamos versenyszekcióval, előbb egész estés

A Kecskeméti Animációs Filmfesztivál plakátja (2013, tervező: Farkas Antal Jama)

Magyar népmesék – A rest legényről (2011, rendező: Horváth Mária)

Magyar népmesék – A víz tündére (2006, rendező: Nagy Lajos)

animációk, később a televízió számára készült produkciók és sorozatok kollekcióját kínálva. A zsűriben rendszeresen helyet kapnak az animáció nemzetközi mesterei. A KAFF éppúgy a jelen magyar animációjának felmérése (a versenybe került filmeket szakemberek is megvitatják), mint tisztelés a múlt előtt (retrospektívek, panorá-

maprogramok), s nem mellékesen: ablak a világra. Mikulás Ferenc és csapata az elmúlt évtized során földrészenként térképezte fel az animáción keresztül a világot: Ázsia, Dél-Amerika, Ausztrália, Afrika animációira csodálkozhattunk rá. Az idei, jubileumi 15. KAFF is tartogat meglepetéseket – aki nem hiszi, járjon utána!

Varga Zoltán

A Kecskemétfilmről, a Magyar népmesékről és a KAFF-ról bővebben lásd:

Dizseri Eszter:

A kecskeméti rajzfilmstúdió.

Az animáció magyar műhelyei. Budapest, 2009

Varga Zoltán:

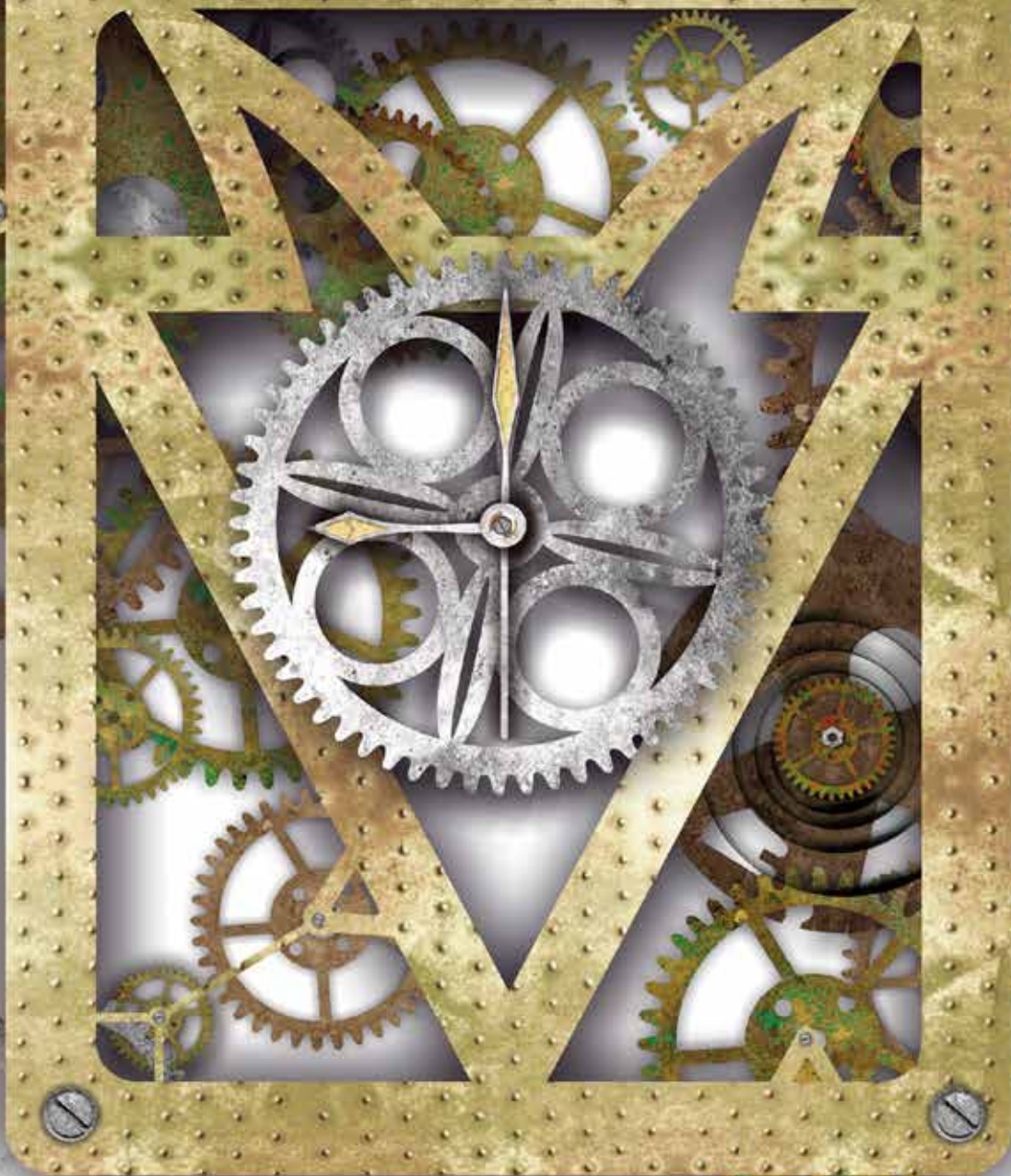
A kecskeméti animációs film.

Budapest, 2019

KAFF 2009

9TH KECSKEMÉT ANIMATION FILM FESTIVAL

JUNE 17 - 21.
HUNGARY

WWW.KAFF.HU . KFILM@KECSKEMETFILM.HU

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

„Amitől jobban megy az ember...”

A KECSKEMÉTI BARACKPÁLINKA TRADICIONÁLIS ÖRÖKSÉGE

Kecskeméten a jelenlegi Népi Iparművészeti Gyűjtemény épületében, az 1793-ban „serház” és pálinkafőző ház céljával létrehozott épületben – a kecskeméti sörfőzés jövődelmezőségének csökkenésével – 1917-ben kezdte meg működését a városi szeszfőzde, ahonnan 1932-ben indult világ körüli útjára (Casablanca, Orán, Dél-Amerika, Olaszország, Egyiptom) a híres kecskeméti barackpálinka.

A kecskeméti népnyelvben elterjedt „tütünek, tütükének, nyakolajnak” becézett ital már Edward walesi herceget is megérintette 1935-ös budapesti látogatása alkalmával, ugyanis sokan nem tudják, hogy az első magyar szó, amelyet az angol trónörökös kiejtett, az bizony a „bárack” volt. A Duna Palotában megszállt herceg fogadásának ünnepi asztalára először két jeles termék, a tokaji bor és egy orosházi kristályhordóba töltött, a kecskeméti városi szeszfőzde 1926. évjáratú barackpálinkája került, amelyet öfelsege annyira megkedvelt, hogy távozásakor Budapest látványosságai mellett a kecskeméti barackpálinkát is kiemelte, mint a számára kedves élmények egyik meghatározóját. Nem véletlen tehát, hogy a címben a

hercegtől idézett mondat azóta országos viszonylatban is visszatérő gondolatná nőtte ki magát.

A kecskeméti ember megmutatta tehát, „hogyan lehet a semmiből valamit teremteni...” – hangzott el Móricz Zsigmond 1934. évi rádióbeszédében, utalva ezzel arra a sikerre, amely jórészt az „Arany Homok”-i ember találékonyságának és a hivatalosan 1917-től működő kecskeméti szeszfőzde vezetője (1933-tól), Führer Izidor propagandamunkájának volt köszönhető. Az európai és világ színvonalra emelkedett kecskeméti barackpálinka brandje ekkor indult azon az úton, amely ma jogosulttá teszi Kecskemét városát arra, hogy újra Barackpálinka és borfesztivált rendezzen a város főterén.

De honnan indult ez a sikertörténet? Kik voltak azok, akik először kecskeméti pálinkát főztek? A kezdetek tisztázásához a helyi írott források megismerésén át vezet az út.

Szabó Kálmán, majd Iványosi-Szabó Tibor is leszögezték várostörténeti tanulmányaikban, hogy a pálinkafőzés kezdetét nem a baracknál kell keresnünk, hanem sokkal inkább a szőlő és a bor összefüggéseiben, hiszen a kecskeméti pálinka fogalma először a 16. század végén, mint „égett bor” – megkülönböztetve a „nyers bortól” – jelent meg a köztudatban, amelyet már a kecskeméti emberek ajándékként Szulejmán pasa is megízlelhetett. A pálinkafőzés kiváltságát igen komolyan igyekezte is „levédeni” a város vezetése, hiszen már egy 1687. évben keletkezett magisztrátusi jegyzőkönyvtöredékben feltűnik, „... hogi, az, kik Palinkát árulnak, az bts város kárára vannak, ugi mint kurta korcsmárosok 12 forintra büntetessenek...” Mondhatni városi kiváltság volt a pálinka értékesítése már a 17. század végén is.

A szőlők mellett – ahogyan az a fenti-ekben is említésre került – ugyan már a hódoltság ideje alatt megjelentek a gyümölcsösök is, amelyre bizonyító erejű források maradtak fent, miszerint a város vezetői a bor mellett gyümölcsöket is rendszeresen szállítottak Budára, a bégek és a basák számára. Ezzel nem más volt a céljuk, minthogy a békét állandósítani tudják a „beszélő köntös” városában.

Fontos kiemelni egy 1638. évi szolgálati jegyzőkönyvből származó bejegyzést is, amely a később rendkívül híres „*kecskeméti barack*” történetének egyik kiindulópontja lehet: „*Fodor Benedeket Tolnára küldvén barack fiatalokat venni, költött dénár 20.*” Fodor Benedek tehát megbízást kapott a magisztrátustól, hogy a város nevében a mai Városháza területétől a Széchenyi téren át a Homoki kapuhoz vezető korábbi Gyümölcs utcára újabb típusú gyümölcsfákat szerezzen be. A források több barackfajtára is utalnak, amelyek közül a legtöbbször „*a sárga, a szőrös, a kajszín*” – ahogy Kosztolányi Dezső is írja a női arc azonosítójaként Negyven pillanatkép című versében –, illetve „*az olasz és a rózsabarack.*” Nem véletlen tehát, hogy a város közössége számára ismert későbbi gyümölcs piac ezen a területen, szűkebb értelemben a mai főtér területén alakult ki. Több érdekesség is bizonyítja a gyümölcs, a barack és a mai főtér említett kapcsolatát, hiszen az 1774 és 1799 között épült Nagytemplomban a helyi gyümölcs-, baracktermesztésnek ajánlva is készíttetek egy oltárt. A Merész Gyula által, 1939–1942 között megfestett, Szűz Mária kecskeméti látogatását ábrázoló „*Barackvirágos Mária*” oltárképen a művész a helyi legendának egy jelenetét festette meg, amikor is a földművelő lakók barackkal megrakott kosarakkal járultak Mária elé. Többnyire biztosra vehető, hogy a második világháború alatt elkészült kép előtt több ezer kosár barack került megáldásra, még a piac hajnali kezdete előtt.

A gyümölcsösök tehát – így a barackültetvények is – a szőlő függvénye-

ként jelentek meg, majd az egyre finomodó szakértelemnek köszönhetően a jó fajták megválasztásával a gyümölcsöskert komoly értéket képviselt. Bizonyítják ezt a tény azok a vagyonbecslések is, amelyek már a 19. század közepén születtek, hiszen a szőlő mellett több hold gyümölcsös is szerepel a végrendeletekben. Ám a nagy tömegű értékesítést, illetve a gyümölcsből készült termékek – a 20. század elejétől ide tartozik a pálinka is – piacának fellendülését valójában a szállítás lehetőségeinek forradalmasításával, a vasút megjelenése hozta meg. Mindez felgyorsította azt a törekvést, amely Kecskeméten egy központi pálinkafőző és értékesítő vállalat létrehozására irányult.

Nem volt ritka a két világháború közötti időszakban, hogy barackszezon ideje alatt 100-110 vagon gyümölcsöt indítottak el nyugati piacokra. A termékek gyors és nagy tételekben történő szállítása azonban ekkor már több kecskeméti család részére is komoly megélhetési lehetőséget biztosított.

A termék minden eddigi kontextusban történet említésének alapja annak előállítás, a pálinkafőzés, amely a pálinkakészítés egyik legfontosabb szakasza. A biokémiai folyamat részletezése kapcsán fontos leszögezni, hogy a pálinkakészítés törvényi szabályozása radikálisan behatárolta az előállítás kultúrájának, eszközkészletének, folklórjának fennmaradását.

A trianoni békediktátum időszakáig, 1920-ig engedélyezett volt a főzés hazánkban, amelyhez a népi építészeti emlékek – pálinkafőző kunyhók – és használati eszközök fűződnek. A kommunista diktatúra időszakában azonban, majd a szocialista korban a szigorúan tiltott „*magános*” tevékenységek közé tartozott. Pontosán ez okból kifolyólag nem meglepő, hogy (jobbára az 1960-as évektől) – egészen a „*Pálinkatörvény*” megjelenéséig – országos viszonylatban – Bács-Kiskun megye területén mutatott legmagasabb értéket a tiltott szeszfőzés kisüzemi formája. Nem véletlen tehát, hogy ezt az előállítási formát alföldi típusnak nevezték el. Balázs Géza kutatásai során megállapította, hogy a zugfőzés Magyarországon az 1950-es években – a szeszipari vállalatok államosításával – öltötte a legnagyobb méreteket, amelynek típusai közül – az Alföldön – a „*kisüstös*” előállítási forma volt a legjobban elterjedt módszer. Ebben nagy szerepet játszott az az 1952-ben bevezetett törvényi szabályozás, az ún. „*feles főzés*” eljárása, amelynek értelmében a pálinka felét vihette haza a főzető személy, amely után a főzési díj és a tüzelési díj megtérítésére volt kötelezett. A bérfőzést majd 1970-től engedélyezték a szeszdó kivételével.

Hajagos Csaba

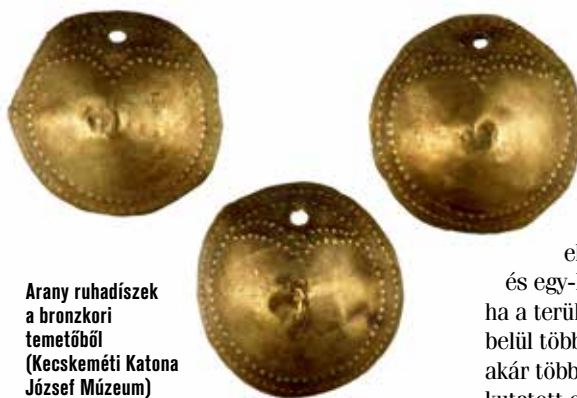

Führer Izidor szemrevételezi a pálinka exportra indítását...

KADA ELEK RÉGÉSZETI MUNKÁSSÁGA

A Kecskeméti Katona József Múzeum régészeti gyűjteményében a legrégebbi anyagot azok a tárgyak jelentik, amelyek Kada Elek (1852–1913) nevéhez és munkásságához kötődnek. Kada Eleket elsősorban a város egyik legjelentősebb polgármestereként tartjuk számon, ugyanakkor tudjuk róla azt is, hogy érdeklődése nagyon sokirányú volt. Ő sem vonhatta ki magát azok alól a hatások alól, amelyek korát jellemezték, ezek a hatások pedig a múlt iránti felfokozott érdeklődésben gyökereztek, és sokakat a régiségek gyűjtésére, ásatások vezetésére ösztönöztek. Ez történt Kada Elekkel is. Első ásatásaira feltételezhetően az 1880-as évek elején kerülhetett sor, ilyen irányú tevékenysége polgármestersége alatt is folytatódott, egészen élete végéig. Gyűjtései, ásatásai révén olyan gyűjtemény alakult ki, amely lehetővé tette, hogy Kecskemét városa 1898-ban hivatalosan is létrehozza múzeumát. Ez a múzeum eleinte a Városháza termeiben kapott helyet.

Az 1880-as évek után a millenniumi ünnepségekre való készülődés láza, amely az egész országot áthatotta, új lendületet adott kutatásainak. 1895-ben Kecskeméten, a vásártéren, a cédulaházi dombnál (a mai Katona József Gimnázium környéke) tárt fel „vezérek korabeli sírokat”, összesen 23 sírt. 1895 novemberében a Magyar Tudományos Akadémia üléstermében, a Régészeti és Embertani Társulat ülésén számolt be feltárásáról és mutatta be a leleteket. Ezt a feltárását 1896-ban az Archaeológiai Értesítőben is publikálta. Összegezte megfigyeléseit, azt, hogy az előkerült sírok sorokat alkottak, az elhunytakat arccal kelet felé temették el. A férfisírokban megfigyelte a pásztorkésztséget, az előkerült csiholóvasakhoz analógiákat keresett, ezeket Hermann Ottó néprajzi gyűjtéseiben, a somogyi kanászok hasonló csiholóvasaiban találta meg. A feltárás során egy részleges lovastemetkezés is

Arany ruhadíszek
a bronzkori
temetőből
(Kecskeméti Katona
József Múzeum)

előkerült. A férfi váz mellett ott volt a lószerszám, a ló koponyája és négy lába. Ezt a lovassírt azután a millenniumi kiállításon is bemutatták. A cédulaházi dombon előkerült temetőt a honfoglalás idején kezdték el használni, de még a 11. században is temetkeztek ezen a területen.

Dombi Lajos: Kada Elek arcképe
(vászon, olaj, 69x56 cm,
Kecskeméti Katona József Múzeum)

Kada Elek 1897-től, már polgármesterként sokfelé ásatott. A rendelkezésünkre álló hiányos adatok azt mutatják, hogy több mint negyven településen, határrészben folytatott feltárást. Ezek az ásatások általában a leletek előkerülésének hírére indultak el és egy-két naposak voltak. Ugyanakkor, ha a terület érdekesnek találta, egy éven belül többször is visszatért oda, illetve akár több éven keresztül is rendszeresen kutatott egy-egy határrészt.

Voltak olyan ásatásai, amelyeket határozott kutatói elképzelésekkel indított el. Foglalkoztatta a népvándorlás kora, ezen belül az avar időszak. Nem véletlen tehát, hogy az egyik legjelentősebb feltárása is az avarokhoz kötődik.

1903-ban szőlőtelepítésre került sor a gátéri uradalomban, a munkák során

Edények a szarmata telepről (Kecskeméti Katona József Múzeum)

A fehéregyházi tarsolylemez
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

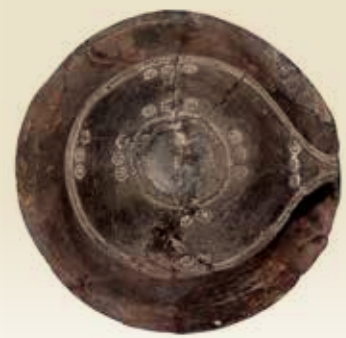
Edény a cédulaházi dombi temetőből
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

A Váta-kultúra urnája
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

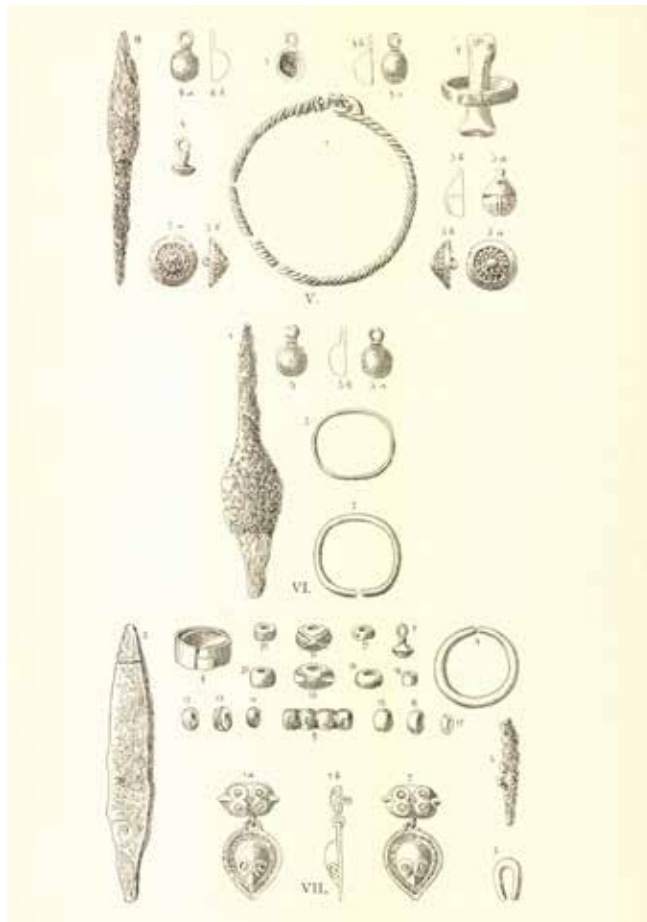
Edények a vápusztai temetőből
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

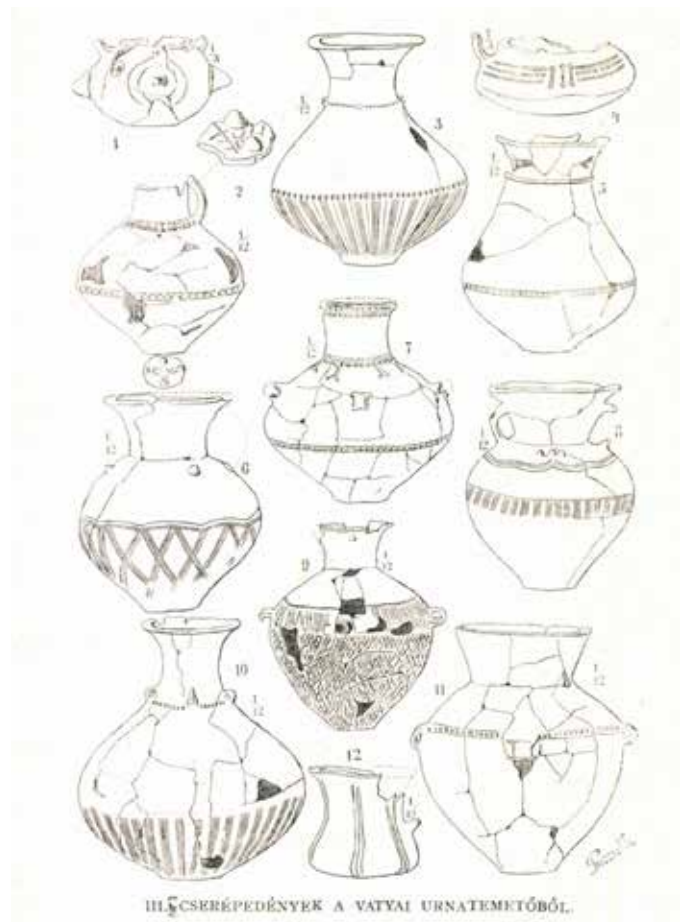
sírokat bolygattak meg, így 1904-ben két alkalommal, tavasszal és nyáron is folyhattak az ásatások. Összesen 650 sírt tártak fel. Kada Elek a feltárást öt közleményben publikálta 1905-ben és 1906-ban az Archaeológiai Értesítőben. Leírta megfigyeléseit a temetésekről, a halottak fektetésével és a mellékletadással kapcsolatosan. Megfigyelte a sírsorokat, a koporsós vagy fakteres temetkezéseket. Bár a temető nagy részét kirabolták, a leletanyag mégis igen gazdag és változatos volt, nem szű-

kölködött nemesfémekben sem. Arany és ezüst fülbevalók, valamint bronz ékszerek, karperecek, függők, övveretek, kis- és nagyszíjvégek, lószerszámveretek, zablák, kengyelek, kard, kés és íjborítás kerültek elő. A temető nagy jelentőségét az adta, hogy itt évszázadokon keresztül, a teljes avar időszakban temetkeztek. Kada Elek gátéri ásatásából örzi a múzeum a legtöbb tárgyat, azonban ez a kétszázhusz tárgy is csak töredéke annak a gazdag leletanyag-nak, amely a feltárást során előkerült.

Bár Kada Elek nem kutatta olyan szisztematikusan, mint a népvándorlás korát, mégis több jelentős feltárást kötődik a bronzkorhoz. Az egyik ezek közül az, amikor 1905-ben barátjának, Váti Gyulának vápusztai (a mai Újhartyán) birtokán egy nagy kiterjedésű középső bronzkori urnatemetőt tárt fel. Az ásatás során 364 urnasír került elő. Az ásatásra vonatkozó feljegyzésekből tudjuk, hogy tizennégy napszámot alkalmazott, és volt éjjeliőr is, aki éjszaka vigyázta a területet.

A sírleletek rajza (Archaeológiai Értesítő, 1896)

III. CSERÉPEDÉNYEK A VÁTI URNATEMETŐBŐL.

Az urnatemető edényeinek rajza (Archaeológiai Értesítő, 1909)

Máriavárosi szarmata telepről előkerült edény
– Pupus mester tálja
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

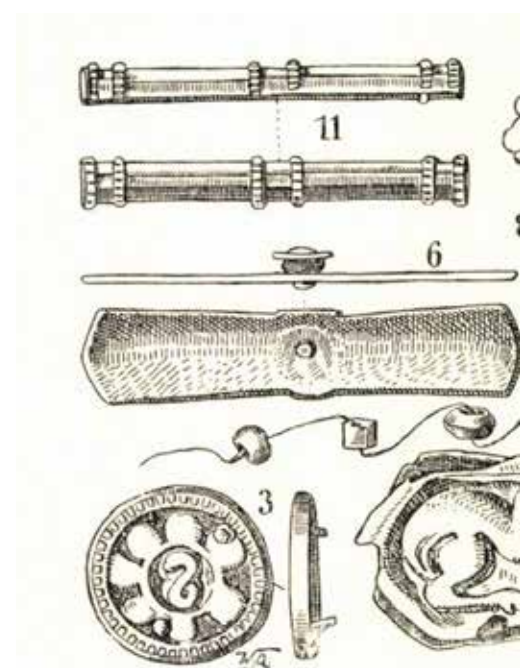
Arany fülbevalópár a gátéri avar temetőből
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

A munkásoknak a napszám mellé bor is járt. A nagy mennyiségű leletanyag Kecskemétre szállításához fuvarosokat kellett fogadnia. A feltárás eredményeit 1909-ben az Archaeológiai Értesítőben tette közzé. Leírta megfigyeléseit, hogy a temetkezések sírcsoportokban helyezkedtek el, a hamvakat tartalmazó urnákat tállal fedték, az előkerült bronz ékszerek egy része megolvadt, mivel ezeket a halottal együtt máglyára tették. Másik részükön viszont nem volt égésnyom, ezek a hamvasztás után kerültek a sírba. Ezt a bronzkori kultúrát a régészeti kutatás erről a lelőhelyről Vátya-kultúrának nevezte el.

1903-ban Kada Elek Kecskeméten a Széktónál már feltárt egy szarmata sírt, de jelentős munkálatokra itt és a közelében lévő máriavárosi téglatelepen csak

1906-ban került sor. A jelentés sírokról tesz említést, de valószínű, hogy a területen telepjelenségek is előfordulhattak. A szarmata lelőhely feltárása az akkori Kecskeméten nagy érdeklődésre tarthatott számot, ugyanis ebben az időszakban általános nézet volt, hogy Ptolemaiosz térképén a Duna–Tisza között feltüntetett nagy szarmata városok közül az egyik, Partiscum, ezen a helyen állt. A kutatás jelenleg Partiscumot a mai Szeged területére teszi, de az tény, hogy jelentős kiterjedésű szarmata telepek és temetők voltak Kecskemét környékén. Kada Elek beszámolójából tudjuk, hogy nagy mennyiségű leletanyag került elő a máriavárosi és a széktői feltárásnál, többek között a FSVPVP (Pupus f/cit/) feliratos – Pupus mester által a Rajna vidékén készített edény is.

Kada Elek régészeti munkásságának kezdetétől, majd a millenni-

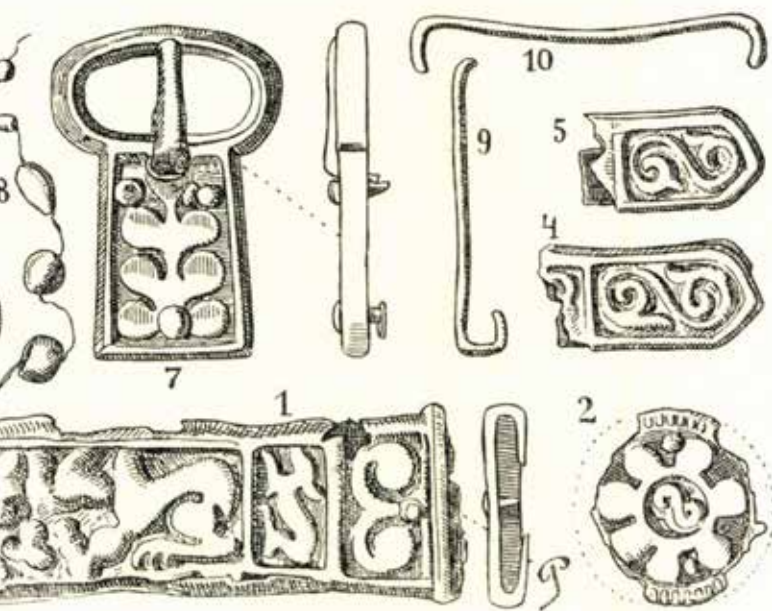

umi ünnepekre készülődve, honfoglalás kori temetkezéseket keresett. Több ilyen temetőt is feltárt, de az igazán különleges lelet 1910-ben jutott el hozzá, egy tarsolylemez, amelyet Dunavecse határában, Fehéregyházán találtak. A tarsolylemez előkerülése nyomán indított ásatás végül 23 sírt eredményezett, ebből három lovassír volt. Hampel Józsefnek, a kor kiváló régészének írt levelében az ásatás során

Aranyozott övcsat
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

szerzett szomorú tapasztalatairól számolt be. Megállapította, hogy ez a vidék nagyon gazdag honfoglalás kori leletekben. A gyerekek aranyozott ezüst veretekkel játszottak az utcán, és amikor utána érdeklődött, kiderült, hogy szőlőforgatás során többször fordítottak ki sírokat lókoponyával, karddal, veretekkel. Mindenki tudott róla, papok, jegyzők és tanítók, de senki sem volt, aki ezeket

a leleteket megmentette volna, vagy szólt volna a múzeumnak. Ennek az ásatásnak az eredményeit 1912-ben az Archaeológiai Értesítőben írta meg, mely az utolsó régészeti publikációja volt. Bár a fehéregyházi feltárás leleteiből nem maradtak meg tárgyak a régészeti gyűjteményben, de a tarsolylemez szerencsésen megőrződött, és ma is a múzeum féltett kincsei közé tartozik.

Bronz nagyszíjvégek az avar temetőből (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Kada Elek sokirányú régészeti munkásságát szakmai körökben is ismerték és elismerték. Aktív gyűjtőmunkájának köszönhetően a múzeum rövid idő alatt komoly régészeti gyűjteményre tett szert. Mindebből mára alig háromszáz, beazonosíthatóan az ő ásatásához köthető tárgy maradt meg. A múzeum pótolhatatlan vesztesége, hogy a gyűjtemény nagyobbik része áldozatul esett a II. világháborúnak. Az a háromszáz tárgy azonban, amelyet az általa alapított múzeumban őriznek, nemcsak egy-egy régészeti korszakot jelenít meg, hanem emlékeztet arra az emberre is, aki fontosnak érezte a tárgyakban megőrzött múlt gyűjtését és bemutatását.

Somogyvári Ágnes

A cédulaházi dombon előkerült sír rekonstrukciója a millenniumi kiállításon (A Magyarország történeti emlékei 896-1896 c. kötet nyomán)

A GAZDAHÁZ ÉS AZ ORVOS- ÉS GYÓGYSZERÉSZET-TÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY

A közel 5000 tételt számláló Orvos- és Gyógyszerészet-történeti Gyűjtemény 1985 januárjában jött létre két szakmatörténeti kollekció átvételével: Lóránd Nándor Gyógyszerésztörténeti Szakgyűjteményéből

(Bács-Kiskun Megyei Gyógyszertári Központ) és dr. Réthy Aladár Orvostörténeti Szakgyűjteményéből (Bács-Kiskun Megyei Kórház). Lóránd Nándor 1966-ban kezdte felkutatni, összeszedni Bács-Kiskun

megye patikáinak régi bútorait, edényeit, leselejtezett munkaeszközeit, dokumentumait. Munkája eredményeként 1969-re már olyan jelentős mennyiségű és értékű anyag gyűlt össze, hogy a Semmelweis

S GYÓGY- EMÉNY

Az OTM felújított épülete
(fotó: ifj. Gyergyádesz László)

Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár – lemondva a gyűjtési jogköréről – Lóránd Nándort bízta meg a megyében és Kecskeméten folyó múzeumi feladatokkal. Dr. Réthy Aladár laboratóriumi főorvos,

Szemer mérleg
(18. század, sárgaréz, 13x5,8x2,1 cm)

„Sámson üdítő szeder tea”
feliratú üvegkehely (1900 körül, 28x11,5x13,5 cm)

orvostörténész volt az orvostörténeti gyűjtemény megalapítója, aki szintén a megye területére koncentrálni végezte gyűjtőmunkáját, mégis országosan is kiemelkedő jelentőségű munkásságának eredménye.

A reneszánsztól kezdve a patikák általában két egymásba nyíló helyiségből álltak. A két fő rész az officina és a laboratórium. A Lóránd Nándor által gyűjtött gyógyszerész-történeti tárgyakat is eszerint csoportosíthatjuk. Az officinához tartozó tárgytípusok a patikabútorok, állványedények, mérlegek, díszes cukorkásüvegek;

a laboratóriumban pedig a gyógyszerkészítés eszközei voltak. Legértékesebb bútorunk egy fenyőfából készített, flóderes festésű, ún. „*parasztbarokk*” stílusú házipatika-szekrény (1746). A 19. századi patikabútorokat a kiskőrösi és hartai patikák egyes részletei képviselik gyűjteményünkben. A Kecskeméten 1905. január végétől ideiglenes helyen megnyílt Megváltóhoz címzett gyógyszerertár 1906-ban költözött a II. városi bérház erre a célra kialakított részébe a Vásári-Nagy és a Hosszú utca sarkán. A szép szecessziós egységet mutató épület-bútor-edényzet együtteséből sajnos csak néhány épületdész, bútortöredék és edény maradt fent napjainkig.

A patikaedényeket funkciójuk szerint csoportosíthatjuk: fatégelyek, folyadéküvegek, porüvegek, kenőcs-tégelyek, cukorkásüvegek, expediáló üvegek, nagyobb méretű raktári edények, olajos edények, ecetes korsók, keserűvizes palackok. Ahány patika működött Bács-Kiskun megyében (89), annyiféle az edények külső megjelenése, a sorozatokat ugyanis más-más kartussal díszítették. Iparművészeti szempontból a legértékesebb ezek között két 18. századi fajansz tégely: egy holicsei és egy a Kuny Domokos budai műhelyéből való edény.

A laboratóriumokban használatos gyógyszerkészítő eszközöket célszerű a velük előállított gyógyszerformák szerint

D. R. P. „Venivici” vibrációs masszírozó készülék
(1900 körül, 37x8 cm)

Gyógyszertári fatégely
(18. század, festett fa, 19x7 cm)

rendszerezni: porosztáshoz való kellékek, pilulagömbölyítők, kézi tablettázók, kúpöntők, szűrőberendezések, főzőedények (infundibulumok), desztilláló lombikok. A gyógyszerek alkotják a következő egységet,

18. századi természetes alapanyagok, drogok, 19–20. századi gyógyszerári készítmények és 20. századi gyári termékekkel folytatódnak tárgytípusaink. Reklámok és szignatúrák (gyógyszcímkek) egészítik ki még a kollekciót. A homeopata gyógyszerkészletek pedig egyszerre mind a két gyűjteményhez tartoznak.

A tárgyak mellett érdemes áttekintnünk a gyógyszerészeti könyv- és folyóirat-gyűjteményt is: enciklopédikus művek, hazai és külföldi gyógyszerkönyvek, taxák,

manuálék, gyakorlati kézikönyvek olvashatóak itt. A folyóiratok közül számos kötet van a Gyógyszerészeti Hetilap, Gyógyszerészeti Közlöny, Magyar Gyógyszerész, Gyógyszerészeti Szemle évfolyamaiból.

Az orvostörténeti anyag fő csoportjait egyrészt a műszerek, másrészt az emléklapok alkotják. A 18. századból kevés eszköz maradt ránk: érvágókések, foghúzó, köpölyöző poharak. A

Fakéreg doboz komló tárolására
(18. század vége, 9,5x22x18,5 cm)

Sebészeti zsebkészlet, A. Lüer manufaktúrája
(19. század utolsó harmada, 13x8,5x2,4 cm)

19. századi sebészeti készleteink közül kiemelkedik az A. Lüer manufaktúrájában készült sebészeti zsebkészlet, amelynek bőrtokja belül lila bársony bélésű, a műszerek fogantyúja pedig szaruból kialakított. A 20. századi orvosi műszerek főbb csoportjai: sebészeti, nőgyógyászati, fogászati, fül-orr-gégészeti és terápiás eszközök. Az orvostörténeti gyűjtemény legszebb tárgycsoportját a rézmikroszkópok alkotják. Mindezek mellett a szülész nők, bábák hagyományos tárgyai (bábatáskák, diplomák, kéziratok bábakönyv, jegyzetfüzet) is megtalálhatóak a gyűjteményben.

Az orvosi könyvek és folyóiratok zöme a 20. század első feléből való, de találunk köztük néhány értékes darabot korábbi századokból is (pl. Mátyus István: Diaetika, 1762). A folyóiratok közül a legértékesebb kötetünk a Gyógyászat első évfolyama (1861). A gyűjteményt gazdag dokumentumanyag teszi teljessé.

A gyűjteménynek 1985. június 14. óta helyet adó Kölcsey u. 3. szám alatti földszintes épület eredetileg lakóház, gazdaház volt. Az 1760-as években építhette a Bene és a Vékony család, utolsó tulajdonosa pedig 1940-től a Hoksza család volt. A jellegzetes mezővárosi épület külső megjelenésének egyedi jellegét az egykori udvari homlokzatán az egyenes falfelületet megtörő két csehboltozatos, nyeregterővel fedett tornác, ún. „kódisállás” adja.

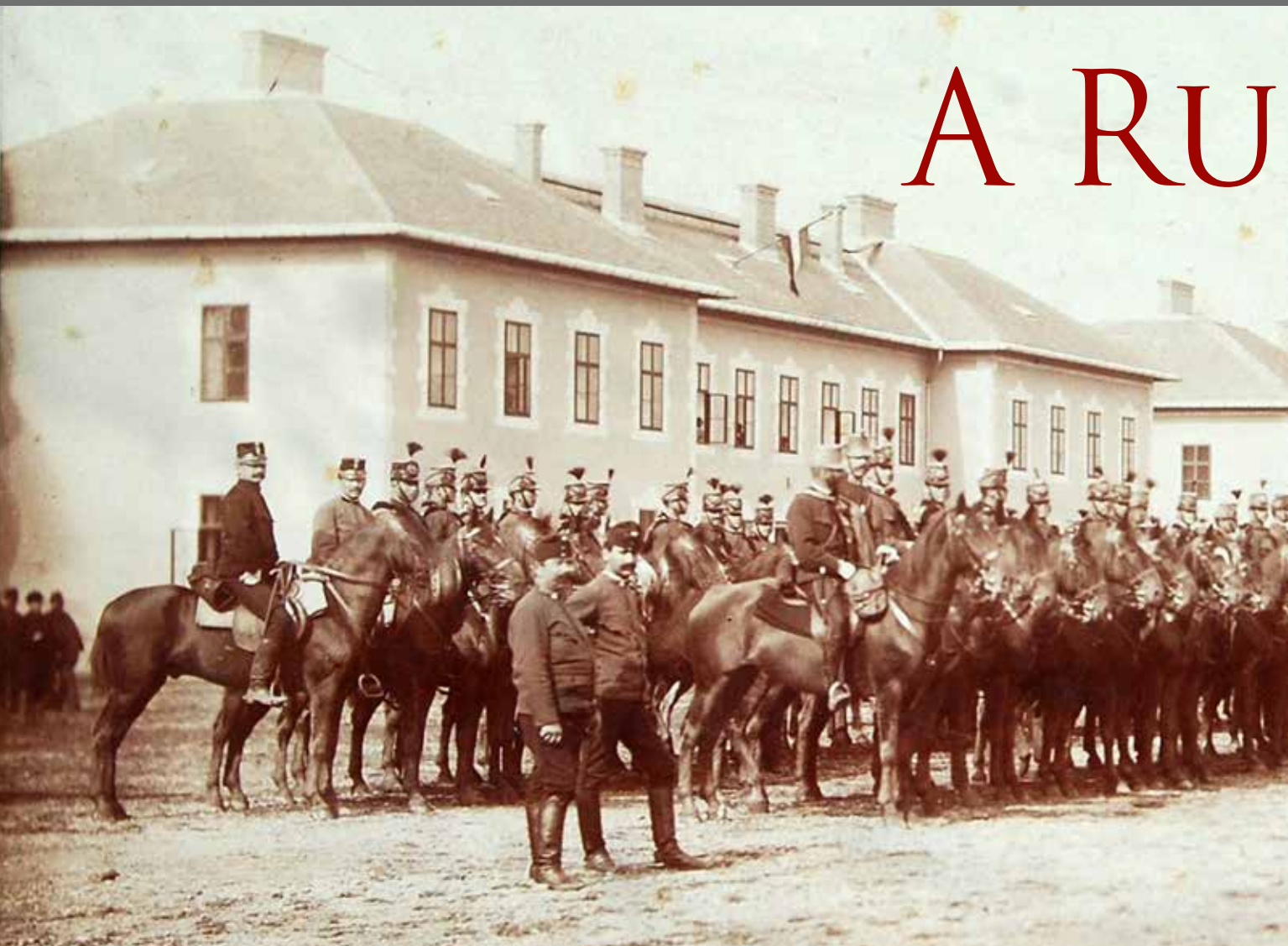
Mészáros Ágnes

Albarelo szederlekvár tárolására,
Kuny Domokos műhelye, Buda
(1800 körül, fajansz, 16x9,5x7,8 cm)

Albarelo, Holics (18. század vége, fajansz, 18,5x8x10 cm)

A RU

Kecskemét a 19. században katonai garnizonként jelentős karriert kezdett befutni, az 1867-es kiegyezést követően létrejött császári és királyi közös hadsereg 1870-től jelentős katonai állomáshellyé kívánta fejleszteni Kecskemétet. A helyőrségben lévő katonák elszállásolása és ellátása ekkor még alapvetően magánháznál történt, ezt nevezték kvártélyozásnak vagy beszállásolásnak. A katonaság illetően történő ellátása folyamatos nehézséget okozott a lakosságnak, ezért a városi magisztrátus laktanyák építésével igyekezett a terhet csökkenteni.

„A régi világban, mikor egy városnál azt jelentették, hogy jön a katonaság, minden ember pakkolt és ma azt látja, hogy e magyar huszárok megérkezésének minden ember örül. És ezen öröm onnan ered, mert a mai világban a katona tud katona lenni a nélkül, hogy megszűnt volna polgár lenni.” – részlet Lestár Péter ünnepi beszédéből a Rudolf laktanya avatási ünnepségén 1887. október 1-jén.

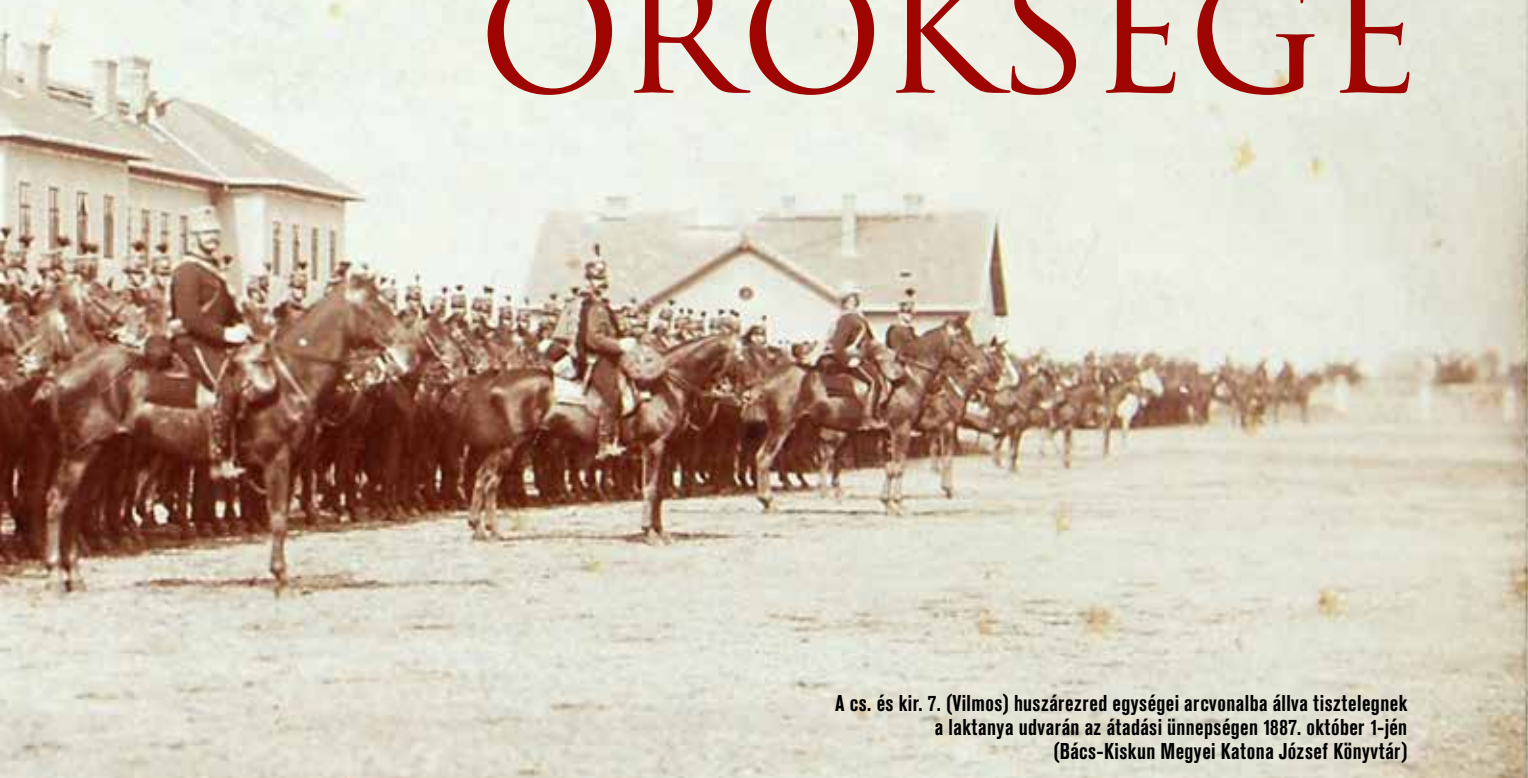
A komolyabb kaszárnyaépítkezések Lestár Péter polgármestersége (1880–1896) idején kezdődtek. Lestár, aki gazdasági szakemberként is megállta helyét, a laktanyák

kieépítésében meglátta a kínálkozó lehetőséget, mellyel egy csapásra megszüntethető a kvártélyozás lakosságra nehezedő súlya, nem is beszélve arról a gazdasági haszonról, melyet az idevezényelt alakulatok ellátása, vásárlóereje eredményezett. Miután Kecskemét hatalmas pusztáival főként lovassági állomáshelynek volt kiválóan alkalmas, ezért már 1872-ben épült erre a célra egy kaszárnya, ám 1886-ban elkezdődött egy új huszárlaktanya építése, melyet 1887-ben adtak át. Az elhelyezési terveket és a költségvetést Hauszmann Sándor építőmester készítette el, de a részletes tervek elkészíté-

A m. kir. Losonczy István 13. honvéd tábori tüzérsztyály 1943-as zászlaja, rajta a Magyar Királyság középcímere (Kecskeméti Katona József Múzeum)

DOLF LAKTANYA ÖRÖKSÉGE

A cs. és kir. 7. (Vilmos) huszárezred egységei arcvonalba állva tisztelegnek a laktanya udvarán az átadási ünnepségen 1887. október 1-jén (Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár)

sével és a kivitelezéssel végül Pártos Gyulát és Lechner Ödönt bízták meg. A homlokzatok ma már jórészt hiányzó historizáló épületdíszeknek egyes motívumai később visszaköszöntek a Városháza ornamentikáján is. Az épületegyüttést közkívánatra Habsburg Rudolf trónörököséről és altábornagyról nevezték el, ma Rudolf laktanyaként ismerjük. A Lestár Péter polgármestersége alatti városfejlesztési és városépítészeti törekvések egyik első momentuma a laktanyák építése volt, legmonumentálisabb alkotása pedig a Városháza lett.

Az új kaszárnya első lakói a cs. és kir. 7. (Vilmos) huszárezred és a városban már korábban települt 4. huszárezred osztályai voltak, majd később a cs. és kir. 13. (jászkun), és a 8. huszárezred egységei is állomásoztak itt. Az I. világháború idején az idetelepült huszárezredek szinte minden fronton megfordultak, a 8-as huszárezredet az I. világháborúban ún. hadosztály-

lovasságként alkalmazták, vagyis részekre bontva a 31., 32. és 40. gyaloghadosztályhoz, a IV. hadtesthez, illetve a 3. lovas hadosztályhoz osztották be. A 8-as közös huszárok ezekben az alakulatokban küzdöttek végig a háborút, megfordultak mind az orosz, mind az erdélyi, mind pedig az olasz fronton. A tanácsköztársaság idején a Vörös Hadsereg 30. dandársoportjának egységei, illetve egy öt gépből álló repülő-különítmény állomásozott itt, hangárnak a lovardákat, kifutópályának a lovardák mögötti legelőt használták.

Trianon után a magyar hadseregben csak négy huszárezred lett újra föllálítva, ezek közül a m. kir. I. Ferenc József Jászkun 1. honvéd huszárezred II. osztálya kapta meg a Rudolf laktanyát állomáshelyül. Rajtuk kívül az 5. honvéd tüzérosztály egy része is idetelepült, mely 1930-ban Losonczy István nevét is felvette. Az alakulatot 1938-tól m. kir. Losonczy István 13. honvéd tábori

A m. kir. Losonczy István 13. honvéd tábori tüzérosztály 1943-as zászlaja, rajta Magyarok Nagyasszonya (Patrona Hungariae) ábrázolással (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Kecskeméti önkéntes huszárok első fegyvergyakorlatukon 1874-ben (Kecskeméti Katona József Múzeum)

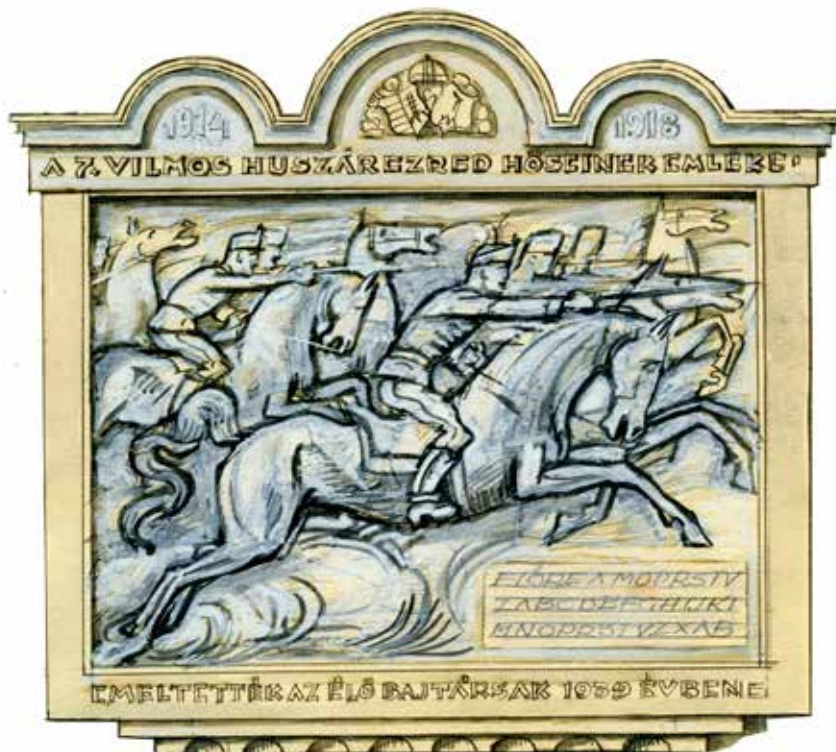
A Kecskeméti állomásozó tüzéség ünnepi díszszemléje a főtéren a doni frontra indulás előtt, 1942-ben.

tüzérsztálynak nevezték és a II. világháborúban a doni fronton is harcolt.

Mind a 20. század elején, mind a két világháború közötti időszakban pezsgő sportélet folyt a Rudolf laktanya környékén. Az épületegyüttes mögött és mellett 1887-re szintén Lestár Péter kezdeményezésére alakították ki a Széktó fürdőt és parkot, mely hamarosan közkedvelt pihenőhellyé vált. A korzózó polgárokat és katonákat hamarosan sportolók és őket ünneplő tömegek váltották fel, a park helyén ugyanis kiépült a széktói sportpálya,

Muha András (1878-1964.) későbbi banktisztviselő huszáregyenruhás portréja az 1910-es években (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Imre Gábor egyik meg nem valósult terve a 7. (Vilmos) huszárezred 1941-ben felállított kecskeméti emlékművéhez (Kecskeméti Katona József Múzeum)

ahol 1920-ban tartották az első nagyobb lélegzetű széktói sportünnepélyt. Ezen alkalmakon a kecskeméti helyőrség csapatai is részt vettek, ám mind a tüzérek, mind a huszárok önállóan is rendeztek lovas- és vívóversenyeket a laktanyában és a mellette lévő gyakorlótéren.

A II. világháború után a Rudolf laktanya Losonczy István laktanya néven magyar

kézben maradt, ám az 1950-es években szovjet kezelésbe került és a 407. gárda tüzérezred foglalta el. Az orosz alakulatok 1989-ig használták a komplexumot, távozásukkal a Rudolf laktanya több mint 100 év után végleg megszűnt katonai objektumként szerepelni Kecskemét történetében.

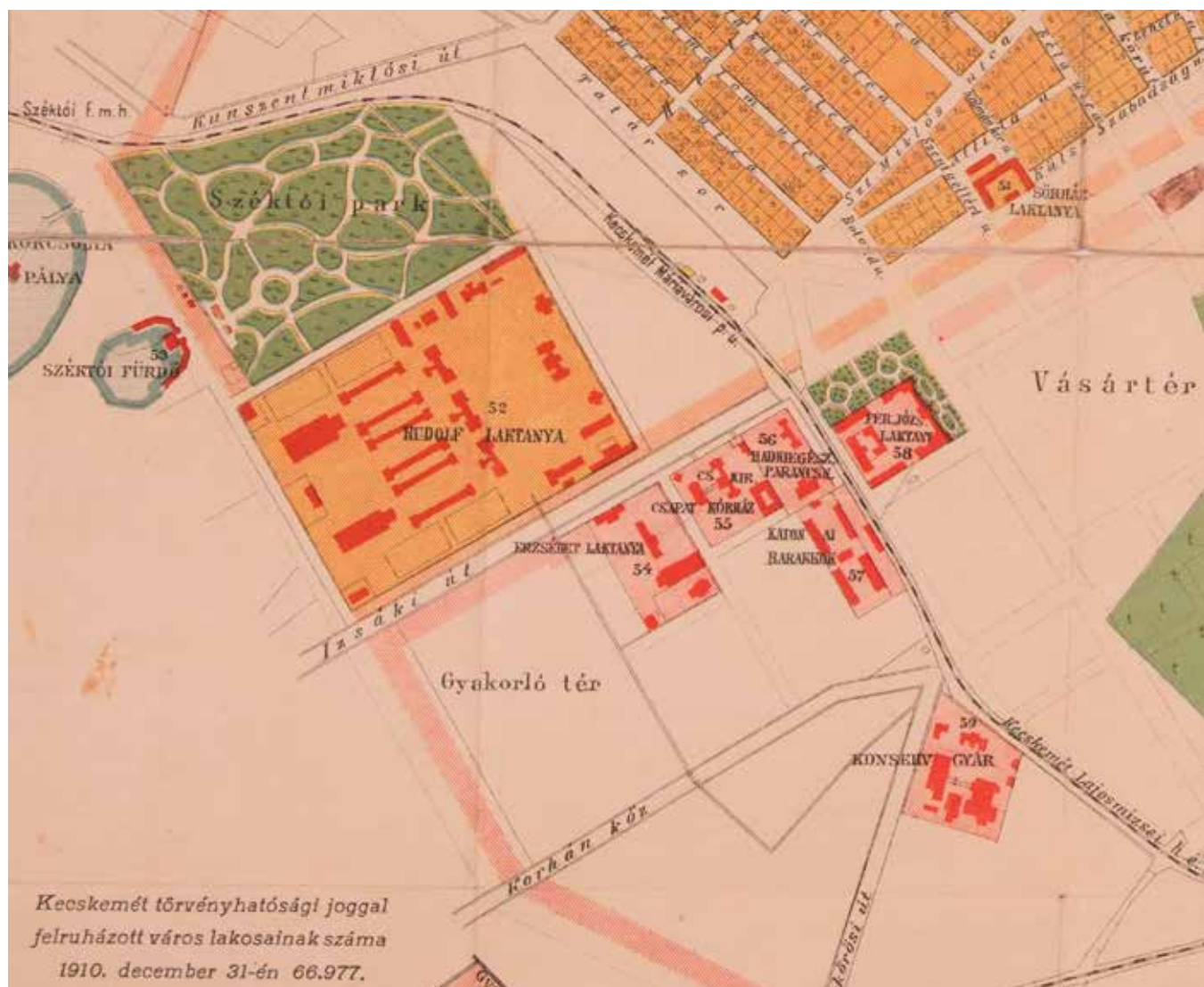
Hajagos Csaba

Szabó Pál felvétele (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Huszárok pihenője az orosz fronton 1915–1916-ban (Kecskeméti Katona József Múzeum)

A Rudolf laktanya területe egy 1911-es várostérképen, jobbra a többi laktanya, balra a széktói fürdő látható (Kecskeméti Katona József Múzeum)

BOZSÓ JÁNOS FESTŐM

MÚZEUMALAPÍTÓ ÉLETMŰVÉBŐL ÁLLÓ

A gyűjtemény megalapítója, Bozsó János festőművész 1922. december 27-én született Kecskeméten. Gyermekkorát egész életére kihatóan a szegényparaszti sors formálta.

„A kemény évekből a természet és a népművészet szeretetét és tiszteletét hozta magával örök útravalóként. Az 1940-es évek második felében, a külvárosban meghúzódva kezdett autodidakta módon festésszettel foglalkozni. Az ötvenes évek közepére kialakította festői nyelvezetét,

művészetében az érzelmi töltöttséget tartotta az egyik legmeghatározóbb elemnek. Soha nem akart lemondani a festőiségről. Lételeme és jellemzője volt a telített színek, a széles, gyors, szabadon repülő ecsetvonások használata, a fény és árnyék ellentéte. A hazai expresszív festészet kimagasló alkotójává vált.”

A város egykor egyik legnagyobb telkének Klapka utcai frontján álló 18. századi épületben 1832 és 1834 között a piaristáknál diákoskodó – később a szabadságharcban jeleskedő – Klapka György lakott

rokonainál. Klapka életútjáról 2017-ben múzeumpedagógiai foglalkozásokkal összekötött vitrintárlattal emlékeztünk meg.

A patinás épület a magyar néprajz tárgyi emlékeit mutatja be. A kerámia anyag legféltettebb darabjai az alföldi kerámia-központok (Hódmezővásárhely, Mezőcsát, Mezőtúr) díszes használati edényei és az ékes sárközi emlékanyag. Ritka, szinte ismeretlen kecskeméti ivóedények is láthatók itt. Lenyűgöző a formakincs változatossága a süítő- és főzőedények, a boroskancsók, a pálinkásbutellák között. A pásztorfaragások

ÜVÉSZ, GYŰJTEMÉNY

kollekciójában a legfigyelemreméltóbbak a borotvatokok. A fafaragó a nevét, a készítés idejét szinte mindig bevészte a magyar címer vagy a szerelmi jelképek ábrázolása mellett. Ebből a motívumkincsből merítettek a becses ajándékként a leányoknak átadott mángorlók, sulykolók készítői. A hagyományos berendezést a festett alföldi ládák, a vésett dunántúli szuszékok, a gondolkodó-székek képviselik. Több magyar és külföldi tudományos kutató foglalkozott a középkori, szász, ácsolt ládánkkal. A kiállított habán kerámia túlnyomórészt a 18. század első

Bozsó János (1922-1998)

Bozsó János: Kecskemét látképe (1968)

Állandó kiállítás a Bozsó Gyűjteményben iparművészeti emlékekkel és az alapító festményeivel

feléből származik, az erdélyi bokályok a 19. századból.

A hagyatéki szerződés megkötése után az 1980-as, 90-es években folyamatosan került kialakításra az egykori korszerűtlen lakóépületekből az állandó kiállítás újabb egysége. Az iparművészeti kiállítás európai betekintést nyújt a 16. századtól, Az enteriőrök között a 18. századi főúri és a 19. század első felének polgári bútor együttese ragadja magával a látogatókat. A barokk bútorművészet kedvelt darabjai a hajlításokkal, tagolásokkal, intarziával dúsan díszített edényes és írószekrények. A kor és a stílusok felidézését a berendezésben hangsúlyos szerepet kapó fajanszedények, porcelánok, üvegtárgyak,

ötvösremekek teszik teljessé. A gyűjtő kedvencei közé tartoztak a holicai, tatari fajanszok, a magyar címeres, rubinvörös „Kossuth-poharak”. Kitűzött célunk, hogy a gyűjtői elképzelést, a magángyűjtemény látványát megőrizzük. Az emeleti kiállítóterem az egyházművészeti kiállítást őrzi, ahol a leghangsúlyosabban a katolikus barokk műtárgyak szerepelnek. A gyűjtemény egyik legtitokzatosabb szakrális tárgya egy athoszi típusú kereszt 1477-ből, kutatása több esztendeje folyamatosan zajlik.

A Bozsó Gyűjtemény Kecskemét meghatározó kulturális intézményében található egyedülálló gyűjtemény.

ifj. Bozsó János – Kovács Ágnes

A magyar néprajz tárgyi emlékeinek gazdag gyűjteménye

Részlet az állandó kiállításból

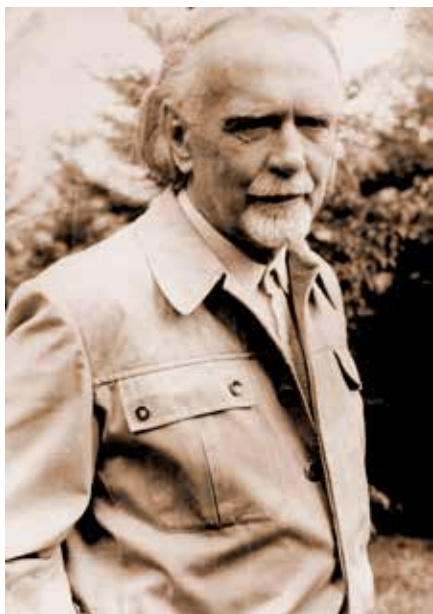
A Bozsó Gyűjtemény időszaki kiállításoknak is helyet ad

Bozsó János: A részögös szomszéd tanyája (1993)

Bozsó János: Klapka-ház (1995)

Kodály Zoltán (Cseri János gyűjteményéből)

A ferences kolostor egykori refektóriuma a Kodály Intézetben (Pálincás Albert felvétele)

KODÁLY ZO

Kodály Zoltán (1882. december 16. – 1967. március 6.) a 20. századi magyar kultúra egyik legkiemelkedőbb személyisége volt. Zeneszerzőként a magyar népzene és az európai örökség klasszikus értékű szintézisét teremtette meg. Népzene kutatóként egyik úttörője volt a modern népdalgyűjtésnek, a tudományos rendszerezésnek és az összehasonlító népzene tudománynak. Pedagógusként egyrészt kiváló, világhírű muzsikuskok – zeneszerzők, karmesterek és tanárok – generációit oktatta, másrészt a zenei nevelés átfogó kérdéseivel foglalkozott. Nyelvészeti munkásságában a helyes magyar kiejtés kérdése, a nyelvművelés került előtérbe. Művelődéspolitikusként a humanista eszméket képviselő művészeti nevelésért, az érzelmi, szellemi és testi nevelés egyensúlyát megteremtő iskoláért, egész népe kulturális felemelkedéséért emelt szót.

Kodály Zoltán 1882. december 16-án született Kecskeméten zenekedvelő vasutas családban. Szülővárosához fűződő kapcsolatáról így vallott: „Gyermekkori emlékek nem fűznek Kecskeméhez, mert pár hónapos koromban áthelyezték édesapámat. Csak

felnőtt koromban jártam újra ott. Bodon Pál és Vásárhelyi Zoltán sok szép koncertet rendeztek tiszteletemre.” Galántai és nagyszombati évek után Kodály Zoltán 1900-ban került Budapestre és kezdte meg tanulmányait Eötvös-kollégistaként a Pázmány

LTÁN ÉLETMŰVE

Péter Tudományegyetem magyar–német és a Zeneakadémia zeneszerzés szakán. A zeneszerzés szakot a német Hans von Koessler irányításával 1904-ben fejezte be, német–magyar tanári diplomáját 1905-ben szerezte meg; 1906-ban benyújtott diszsertációjával (A magyar népdal strófászerkezete) doktori fokozatot szerzett. Párizsi és berlini tanulmányútján ismerte meg Debussy zenéjét, mely döntő hatással volt zeneszerzői munkásságára. Debussy mellett a magyar népzene felfedezése hatott rá a legerőteljesebben, első népdalgyűjtő útján 1905-ben járt. A népzene iránti érdeklődésének köszönhetően kötött barátságot Bartókkal, közös kiadványuk, a Magyar népdalok 1906-ban jelent meg.

Kodály 1907-ben lett a Zeneakadémia tanára, ahol egészen 1940-ig tanított: először összhangzattant oktatott, majd később saját zeneszerzői osztályt indított. Az 1923-ban írt és Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 50. évfordulóján tartott hangversenyen nagy sikert aratott Psalmus Hungaricus című művének kecskeméti vonatkozása is van, hiszen a szöveg költője, Vég Mihály a 16. században a városban élt, s neve elé a Kecskeméti megjelölést illesztette. Az 1920-as években ének- és olvasógyakorlataival, kórusműveivel, írásaival az ifjúság zenei nevelését segítette és új lendületet adott a magyar kórusmozgalomnak. Műveivel – mint a Hány János (1925–1927), a Székely fonó (1924–1932), a Marosszéki táncok (1930), a Galántai táncok (1933), a Budavári Te Deum (1936), a Felszállott a páva (1939) és a Concerto (1940) – nagy hazai és nemzetközi elismertségre tett szert.

A zeneszerző és szülővárosa kapcsolatát az 1930-as években a Városi Dalárda számára írt kórusművek – az Öregek, a Jézus és a kufárok, az Akik mindig elkésnek és a Molnár Anna – ősbemutatója fűzte szorosabbra. 1947-ben Kecskemét város tanácsa díszpolgárrá választotta.

1945 után több fontos zenei és társadalmi szervezetben töltött be vezető szerepet: a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választotta, majd annak elnöki tisztét is betöltötte 1947–1950 között, 1945-ben a Zeneművészeti Főiskola igazgatótanácsának elnöke, majd egy évvel

Kodály Zoltán egyik 1950-es évekbeli látogatása az ország első önálló ének-zenei iskolájában, Kecskeméten (középen Nemesszeghy Lajosné Szentkirályi Márta, az EZI alapító igazgatója)

később a Magyar Művészeti Tanács elnöke lett. Az 1950-es és az 1960-es évek elején hangversenykörutakon vett részt, járt az USA-ban, Nagy-Britanniában, Kanadában és a Szovjetunióban. Különböző egyetemek díszdoktorrá avatták, nemzetközi zenei szervezetek elnökévé választották.

1950-ben szülővárosában, Kecskeméten alakult meg az első énekes iskola, melynek jelentőségéről Kodály a következőket mondta: *„Ez az iskola és ami ebből kinő, az még lehetne olyasmí, ami Kecskemétnek a hírnevét szellemi téren is kiemeli...”* Életének utolsó évtizedében is folytatta pedagógia célú művek írását, számos kórusművet komponált: Kállai kettős (1950), Zrínyi szózata (1954), A 114. genfi zsoltár (1958). 1962-ben keletkezett utolsó zenekari műve, a Szimfónia.

A Kodály Intézet udvara

Kodály Zoltán szülőháza a kecskeméti vasútállomás, édesapja szolgálati helye volt (1916-ban kiadott képeslap, Kecskeméti Katona József Múzeum)

A Kodály Intézet kerengője a Mezei Gábor által tervezett székekkel

Palinkás Albert felvételei

A Kerényi József tervei alapján átalakított ferences kolostor, a Kodály Intézet otthona

1967, Kodály Zoltán halála óta a rendszeresen megrendezésre kerülő népzenei találkozók, majd 1970-től a Nemzetközi Kodály Szemináriumok és más rendezvények, s természetesen a nevét viselő intézmények – a Kodály Iskola, a Kodály Intézet – jelzik, hogy Kecskemét igyekszik ápolni és közkinccsé tenni nagy szülöttjének szellemi örökségét.

Kodály Zoltán zenei nevelési koncepciója

Kodály Zoltán zenei nevelési koncepciója a magyar zenei köznevelés alapját jelenti és jelentős szerepe van a szakoktatásban is. Ezek az alapelvek fokozatosan alakultak ki, fogalmazódtak meg és mentek át a gyakorlatba azután, hogy a zeneszerző figyelme 1925 táján a zenepedagógia felé fordult. Kodály oktatás-nevelési koncepciójában a zenei nevelés kiemelten fontos szerepet kapott az iskolai oktatás részeként, mégpedig nem csak a zenei oktatási intézményekben, Kodály elsődleges célja nem a professzionális muzsikuskok számának a növelése volt, hanem európai műveltségű, a magyar zenei hagyományokat őrző, kreatív és közösségi emberek nevelése. A humanista szemléletű zenei nevelés eszménye a teljes ember, s a zene az az eszköz, amely képes a fiatal nemzedéknek „*jelki táplálékot*”, morális kereteket és nemzeti-európai identitást nyújtani. A Kodály-koncepció nemzetközi ismertségét és elismertségét jelzi, hogy felkerült az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Jó Megőrzési Gyakorlatok Jegyzékébe.

2017-ben pedig a Hungarikum Bizottság hungarikummá nyilvánította.

Kodály zenei nevelési koncepciójának legfontosabb alappillérei:

- A zene a művészi kifejezés egyéb formáival egyenlő értékű. A zene nem csak szórakoztatásra szolgál, *„az emberi léleknek vannak olyan régiói, amelyeket csak a zene világíthat meg”*.

- A zene az embernevelés nélkülözhetetlen eszköze, az iskolai nevelésben is vissza kell kapnia megfelelő rangját.

- Széles körű zenei kultúra csak a minden fiatalra kiterjedő zenei oktatással alapozható meg, ezért az iskola feladata, hogy lehetőséget teremtsen a mindenki számára elérhető zenetanulásra.

- A paraszti társadalom által az évszázadok során életben tartott népzene az egész nemzet zenei múltját képviseli, ezért az a nemzet zenei anyanyelvének tekinthető. Mindenki számára elérhetővé kell tenni, akárcsak a klasszikus művészi zenét.

- A zenével való találkozás az értékközpontúság elvén történjen, és ehhez a zenei anyanyelv jelentse a garanciát.

- Zenei élményeket és kultúrát a zene nyelvének tanulmányozása, a zenei olvasás és a zenei írás révén lehet megszerezni. A relatív szolmizáció a leghasznosabb eszköz a tanulási folyamatban.

- A zenei képzést aktív zenei élményekre kell alapozni. A mindenki számára elérhető, legkönnyebben hozzáférhető „*hangszer*” az emberi hang, ezért a zenei nevelés bázisa az énekhang, az éneklés legyen. A kóruséneklés ereje értékes közösségi élményeket teremt.

Kodály Zoltán (Cseri János gyűjteményéből)

A megfogalmazott alapelvek megvalósítása és kidolgozása érdekében Kodály – főleg volt tanítványai köréből – népes munkatársi gárdát mozgósított. Megismertek a francia, angol, német zenei nevelési rendszerekkel, s a magyar zeneoktatás legkiválóbbjai vállaltak részt e módszerek erejét saját eredeti ötletekkel, tapasztalatokkal ötvöző tanítási eljárások kidolgozásában és gyakorlati alkalmazásában. Ádám Jenő, Bárdos Lajos, Kerényi György, Rajeczky Benjámin, Szőnyi Erzsébet módszertani könyvei, dalgyűjteményei, cikkei úttörő szerepet játszottak a részletek kidolgozásában és módszeres megismerésében. A következő generáció legkiválóbb képviselői folytatták az elődök megkezdett munkáját: többek között Forrai Katalin, Dobszay László, Nemesszeghy Lajosné, Hegyi Erzsébet, Szabó Helga és Kocsárné Herbolvy Ildikó. Az iskolai énektanítás tantervében 1943-ban kapott helyet a később Kodály névvel fémjelzett koncepció és módszer, melynek fokozatos általánossá válása az 1950-es évektől számítható. Az ének-zenei iskolák számának növekedése – az első kecskeméti iskola példája nyomán – is hozzájárult a minél szélesebb körben való alkalmazásához.

Az ISME (Zenei Nevelési Nemzetközi Társaság) 1964-es budapesti kongresszusa követésre méltó példaként állította a világ zenepedagógusai elé a magyar zenei nevelési elveket és azok eredményeit. Ennek nyomán számos országból érkeztek és érkeznek Magyarországra zenetanárok, hogy megismerkedjenek a magyar módsze-

rekkel, és sok helyen indultak kísérletek a Kodály-koncepció gyakorlati adaptálására.

Tudományos kutatások és mérések bizonyítják, hogy a gyermekkori zenetanulás nem kizárólag a zenei készségeket fejleszti, hanem jelentős hatással van a gyermek értelmi fejlődésére és a teljes személyiség egészséges kialakulására. Magas színvonalú, rendszeres és intézményes zenetanulás hatására a kisgyermek gyorsabban tanul meg olvasni, írni, számolni, és testtudata is jobban fejlődik. A kodályi zenepedagógia pszichológiai hatásvizsgálatában – először

az 1970-es években – sikerült kimutatni, hogy a zenei nevelés pozitív hatással van a kreativitás és az emocionális érzékenység fejlesztésében is. 2016 és 2021 között az MTA Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja keretében működött az MTA-FLFZ Aktív Zenetanulási Kutatócsoport. Az általuk vezetett szakmódszertani kutatás célja az volt, hogy a Kodály-koncepcióra épülő iskolai ének-zenei oktatás módszertani fejlesztésére mutassanak példát az éneklést és zenehallgatást kísérő mozgás kreatív integrálásával.

Dr. Kéri Laura

Születtem Kecskeméten,
de mivel szüleim pár hónapos korom-
ban elköltöztek onnan, nem illett meg a
„Kecskeméti fia” büszke név. Mégis kénytelen
visszaélnem vele, mikor falusi vándorlásaim
közben megkérdeztek „honnan való születés”
vagyok. K. neve mindig felesiklózó szemmel
és rokonzenével hozott.

Azért mégis síklakónak nőttek fel, mel-
Galánta Környéke, ahol öntudatra keztem
ébredni, csalogat egyenes, mint az alföld. Rövid
szóbi életem sem lett hegyi emberé, bár ott
jutottam először hegyre, de nem a magam lábán.
hátan vitték fel a Hegyestetőre.

A hegyek utáni még mindig élek benne,
de csak nagysokára elégíthetem ki. A Kis-Héppálok
lándéi Galántáról messze kékellőnek, napnyomtól
Kissé Közelebbinek láttam, de csak évek múlva
hiporhattam. Akkoriban near volt sokas Kivándulni.
Diktálásaim sose mozdultak ki a városból. A
szőlőtelepadosok gyermekei nyáron. Kihai
szőlőkben laktak, ott mint mindig én is megfordul-
tam, de messzebb menni, pláne gyalog, nem volt
szokás. Egyik hárságra mint csodabogár néztem

„Ez nem história, hol az KATONA JÓZS

Katona József: Bánk bán. Ez a cím az, amiről a drámaíró Katonát országszerte ismerik, ez az, ami az iskolai évekből és a színházból emlékeztetünkbe vésődött. Túl ezen van még egy kecskeméti intézményi sajátosság, mely miatt gyakran találkozunk nevével a mindennapokban – nevezetesen a tiszteletére elnevezett számos intézmény szülővárosában, ahol múzeum, könyvtár, színház, gimnázium és természetesen emlékház is viseli a nevét. Mindkét fenti momentumra kézenfekvő a magyarázat: Katona a magyar nemzeti dráma megteremtője, emellett egész életében hű és büszke fia volt szülővárosának.

„Életpályájának és intellektuális beállítottságának mindvégig alapvető eleme maradt, hogy ő Kecskemét szülötte. Kevés olyan magyar író van, akinél a szülővároshoz való tartozás tudata oly mély és ösztönző szerepet játszott volna nemcsak habitusának kialakulásában, de – következményeit tekintve – írói tevékenységében” – fogalmazta meg találóan egyik monográfusa, Bíró Ferenc.

Katona József életműve ma kulturális örökségként a Bács-Kiskun Megyei Értéktár és a Kecskeméti Települési Értéktár nemzeti értéke, utóbbiban szintén szerepel egyik legnagyobb kutatójának, Orosz László

lónak életműve is. Bár kisebb könyvtárat bizvást megtölthetne a műveiről és életéről született szakirodalom, mégis inkább a művet ismerjük, mintsem a művészt. A Bánk bán hordereje, nemzeti irodalmi kánonja persze érthetővé teszi, miért a drámán van a hangsúly, viszont az életmű az, ami meghatározza a mű „működésének” művészi mozgatórugóit.

Tegyük fel az obligát kérdést, ki az a Katona József, aki a magyar irodalom hős-korszakának elején, mondhatni „irodalmi külsősként” alkotott olyan művet, amely a reformkor drámairodalmát alapjaiban határozza majd meg? Ez a Katona József

sokrétű személyiség volt, színházi ember, műfordító, drámaíró és történész, valamennyire lírikus, mindemellett főállásban ügyvéd, sőt rövid élete végén főigazgató is.

Kecskeméti iparoscsaládban született 1791. november 11-én, édesapja takácsmester volt ugyan, de nem egy átlagos iparos, aki négy gimnáziumi osztályt végzett, városi tisztségeket is vállalt, emellett könyitott az irodalomhoz és tudott latinul. Ha fiához írott leveleiből nem lenne nyilvánvaló, abból is következtethetünk idősebb Katona intellektusára, hogy ifjabb Katona korai halála után ő rendezte sajtó alá történeti munkáit. Az édesapa ambíciója mindenképpen ösztönzőleg hathatott a fiatalabb Józsefere, aki egyébként is jó tanuló volt, igaz gimnáziumi éveit változatos helyszíneken (Pest, Kecskemét, Pest, Kecskemét, Szeged, Pest), de mindvégig piarista intézményekben töltötte el. A hullámzó helyszínek nem hullámzó teljesítményének, hanem családja hullámzó anyagi

érzéketlen toll beszél: ez én magam vagyok”

EF, A TÖRTÉNÉS DRÁMAÍRÓ

A kecskeméti tímárcéh szabadulólevelének fejléce, rajta a város 19. század eleji látképével
(Derer József metszete, 1823, Kecskeméti Katona József Múzeum)

helyzetének voltak köszönhetőek; ha édesapja tehetett, mindig az általa jobbnak vélt iskolába íratta fiát. Végül 1810-ben lett a pesti egyetem jogi karának hallgatója, s innentől, állandó pesti tartózkodásának kezdetétől számíthatjuk színházi-irodalmi karrierjének kezdetét is.

Katona Józsefet irodalmi pályáján egyértelműen két dolog indította el: a gyermekkorból származó olthatatlan érdeklődés a történelem és a pesti éveiben kicsírázott friss szenvedély a színház világa iránt. Mindkettő szálai Pesten futottak össze, ott töltött ideje alatt sokat „búvárkodott” az egyetemi könyvtárban, eközben 1811-ben már négy darabot is fordított – jó némettudásának köszönhetően – a pesti magyar színtársulatnak. Ebben az időben a magyar színpadokon jobbra csak fordításokat, magyarisításokat játszottak, mivel magyar drámaírodalom még szinte alig létezett, az eredetiség mint elvárás egyáltalán fel sem merült. A színházért rajongó fiatalember műkedvelő színészként

(nem lett a társulat rendes tagja az erről fennmaradt 1812-es kötelezvény szerint) fellépett a pesti Rondella „világot jelentő deszkáin”. Ha nem is rendszeresen, de több darabban játszott, így az általa fordított Szmolenszk ostromlása című 1813. augusztus 12-én bemutatott „Vitézi Néző Játékban” is, ahol a szereposztásban, mint „A Fordító Ur” jelent meg. A jelek szerint tehetséges és jó színésznek tartották, játszott címszerepet is az István, a magyarok királya című darabban, mely már önálló műként aposztrofálható átdolgozása volt német eredetiről. Utolsó szerepe is ez volt, mivel a kor követelményei szerint ügyvédi vizsgája után már nem léphetett színpadra, így azonban minden, eddig a színházra fordított idejét az írásnak szentelhette.

A Bánk bán színlapja, mely szerint 1848. április 1-jén már 25 alkalommal játszották a darabot a Nemzeti Színházban (Kecskeméti Katona József Múzeum)

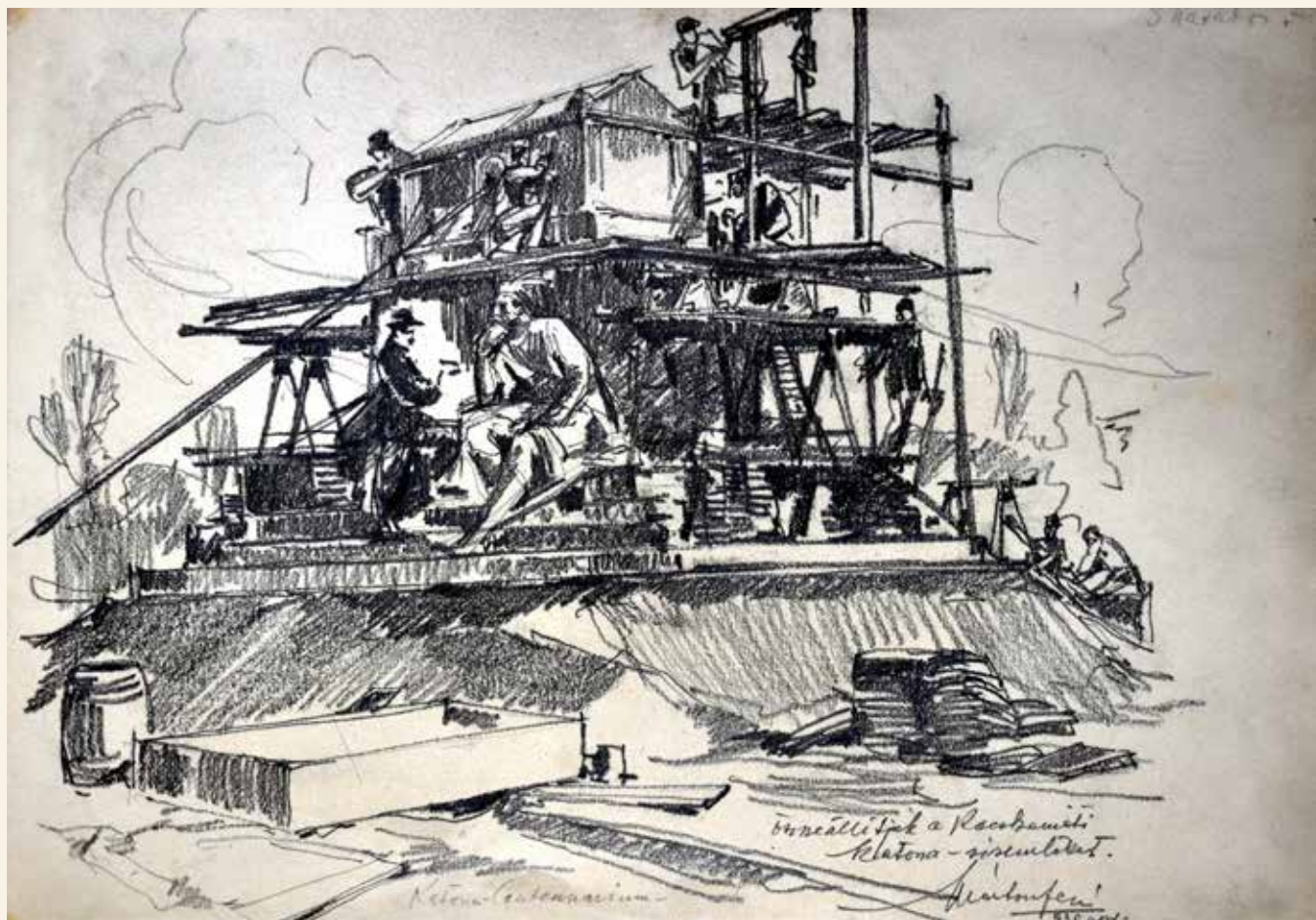
1813 fordulópont Katona művészetében, innentől kezdve szinte minden fordítása és önálló alkotása történelmi témájú, a 22 éves fiatalemberben a korábbi historiai érdeklődés a drámairodalom megtermékenyítő talaján szökken szárba. A már említett, Istvánról szóló darab, az Aubigny Clementia, vagyis a vallás miatt való zenebona Franciaországban IV. Henrik alatt, a Ziska huszita vezérről szóló kétrészes dráma, a Jeruzsálem pusztulása és végül a Bánk bán mind az európai középkorból vett történelmi alapra, sőt Katonánál alapos történelmi kutatásra épülő drámák. Szerencsésen találkozott a kor történelmi darabok iránti orientációja Katona saját intenciójával. Ahogy a Tudományos Gyűjtemény folyóirat hasábjain 1821-ben megjelent, Mi az oka, hogy Magyar Országban a Játékszíni Költő-mesterség lábra nem tud kapni? című tanulmányában a cenzúrát ostromozva megfogalmazta írói ars dramaticáját: „Ez nem história, hol az érzéketlen toll beszél: ez én magam vagyok, én, a

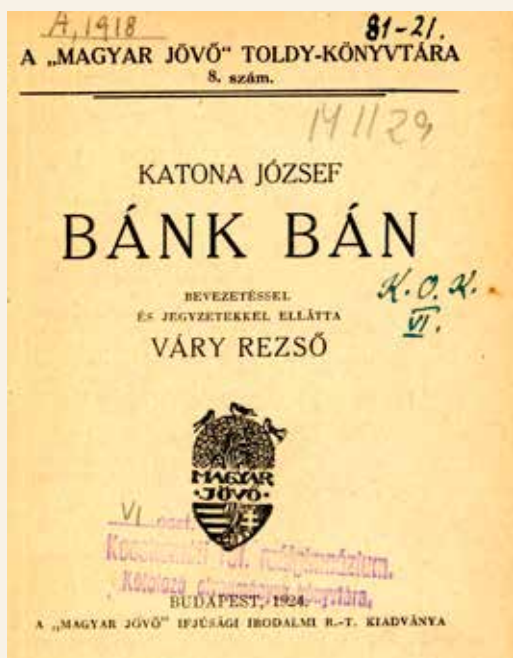
Ismeretlen festő: Katona József arcképe (ismeretlen eredeti műről készült másolat, 19. század közepe, pasztell, vászon, Kecskeméti Katona József Múzeum)

XIII. században élő hatalmas Bánk, kinek tenyerére koronák tétettek le”. Ez a fajta élő, megszemélyesítő történelemszemlélet Katona sajátja, lényéből fakadó nézőpontja, ő a megtörtént valóságot akarta ábrázolni, rekonstruálni a maga egykor létezett valóságában. A „történelmi drámák írása számára voltaképpen az igazi, a historikusok történelménél is hitelesebb történelemírását jelenti” – ahogy ezt Bíró Ferenc megfogalmazza monográfiájában. Ennek köszönhető, hogy a Bánk bán 13 szereplője közül csak kettő fiktív, ugyanakkor a kevés fennmaradt történelmi forrás hatására itt kap legnagyobb teret Katona dramatizáló énje. Ezen túl a korban hitelesnek számító historiai háttér megrajzolása az írónak, mint történetírónak fontos, nem a tragédiának.

A Bánk bán 1815-ben íródott, 1819-es átdolgozása és 1820-as kiadása tulajdonképpen Katona drámaírói pályájának végét jelenti, első kiadásában művét Kecskemét főbírájának és tanácsának ajánlotta, s ez át-

Márton Ferenc csiki festőművész Katona József 1930. április 27-én felavatott – Siklódý Lőrincsel közösen jegyzett – síremlékének építését örökítette meg az itt látható rajzon. A Petur bán szobrával és a drámaíró portré-reliefjével díszített síremléket 1962 decemberében helyezték át eredeti helyéről, a Szentháromság temetőből a kecskeméti Köztemetőbe (Kecskeméti Katona József Múzeum)

A *Bánk bán* mint kötelező olvasmány. Ifjúsági kiadvány 1924-ből, a Kecskeméti Református Reálgimnázium Könyvtárából (Kecskeméti Katona József Múzeum)

A *Bánk bán* 1860-as negyedik kiadása, benne Barabás Miklós 1855-ben készült Katona József-litográfiája (Kecskeméti Katona József Múzeum)

vezet az író életének következő szakaszába, mely visszakanyarodott szülővárosa felé.

Pesten ügyvédi karrierje megakadt, kénytelen volt saját irodát nyitni, ami viszont nem jövedelmezett valami jól, előfordult, hogy kiadójának, a nyomdász Trattner János Tamásnak végzett korrektori munkát. Így aztán nem meglepő, hogy 1820 januárjában élt az adódó lehetőséggel: megpályázta Kecskemét alügyészi tisztségét, amit ez év őszén el is nyert. Azonban ne gondoljuk, hogy ezt teljes vereségként élte meg, bár természetesen a kényszerűség szülte döntés volt. Így messze került a pesti színházi élettől, ahol egyébként is kissé kívülállónak számított. Katona ekkor még bízott benne, hogy levelezéssel fenntarthatja kapcsolatát irodalmi körökkel, bár ezen próbálkozásai később rendre kudarcba fulladtak. Utolsó színházelméleti és dramaturgiai megnyilvánulása a már említett 1821-es tanulmánya, a *Mi az oka, hogy Magyarországban a Játékszíni Költő-mesterség lábra nem tud kapni?* Az erősen kritikus és felettébb őszinte írásban egyrészt körképet és körképet ad a magyar színészet és drámaírás helyzetéről, másrészt ebben foglalja össze, hogy milyen okok miatt lett kénytelen szakítani szenvedélyes szerelmével, a játékszíni költőmesterséggel. Ezen reveláció erejű momentum után egyszer még

Czelluti-Züllich Rudolf 1857-ben készült Katona József szobra, Bajtay Ferenc 1930-as években készült felvételén. A szobrot Kecskeméten 1881-ben állították fel a Műkertben, ma a Katona József Gimnáziumban áll (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Dunaiszky László 1861-es Katona József mellszobra az íróról elnevezett sétányon, melyet 1861. május 20-án egyszerre avattak fel Katona József második síremlékével, egy 1900 körül készült képeslapon (Kecskeméti Katona József Múzeum)

felcsillant benne Thália tüzének visszfénye. 1826-ban ismerős színtársulat lépett fel Kecskeméten, akik több darabját is játszották – természetesen a Bánk Bán nem volt köztük –, és az akkor már főügyész Katona tervezetet nyújtott be színház építésére,

azonban süket fülekre talált. Feltehetően ez volt utolsó álma a színpadról.

Hazatérése azonban semmiképpen nem kelthetett benne rossz érzést. Túl az új állás anyagi biztonságán, Kecskeméttel sosem szakadt meg jó kapcsolata és nem is lanyhult benne a szülővárosa iránti szeretet,

emellett itt családjá körében lehetett, sőt anyagi segítséget is nyújthatott számukra, amire ebben az időben rá is szorultak.

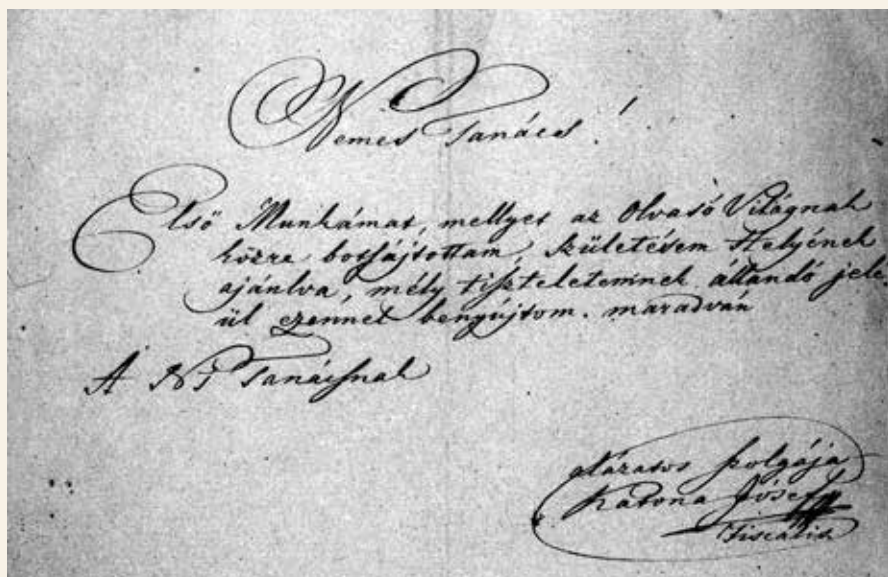
A már említett történelmi érdeklődése is tovább munkálkodott benne, még 1818-ban beadványt intézett a városi tanácshoz, melyben a városi levéltárban való kutatáshoz kért engedélyt, kérvényét e sorokkal indította: „Több esztendőök óta fáradhatatlankodok, hogy városunknak történeteit egybe szedvén közre bocsájthassam: most már azon a ponton vagyok, melyben a Nemes Tanácsot is a városi archivum eránt alázatosan megkeresnem illetik”. Ugyanis Katona vélhetően már pesti évei elején nekiállt egy Kecskemét történetét feldolgozó monográfia megírásának, mely eddigre olyan készségi fokot ért el, hogy már helyi kutatásokra lett volna szükség. Ezzel szemben elutasításra lett, csak erősen korlátozott, tulajdonképpen használhatatlan hozzáférésre kapott engedélyt, ami feltehetően mély sebet ejtett történetírói ambícióján. Ez a seb még 1823-ban sem hegedt be, ekkor jelentette meg a Tudományos Gyűjtemény hasábjain a tervezett nagy mű egy fejezetét, mely A kecskeméti pusztákról címmel jelent meg és Pusztaszer törté-

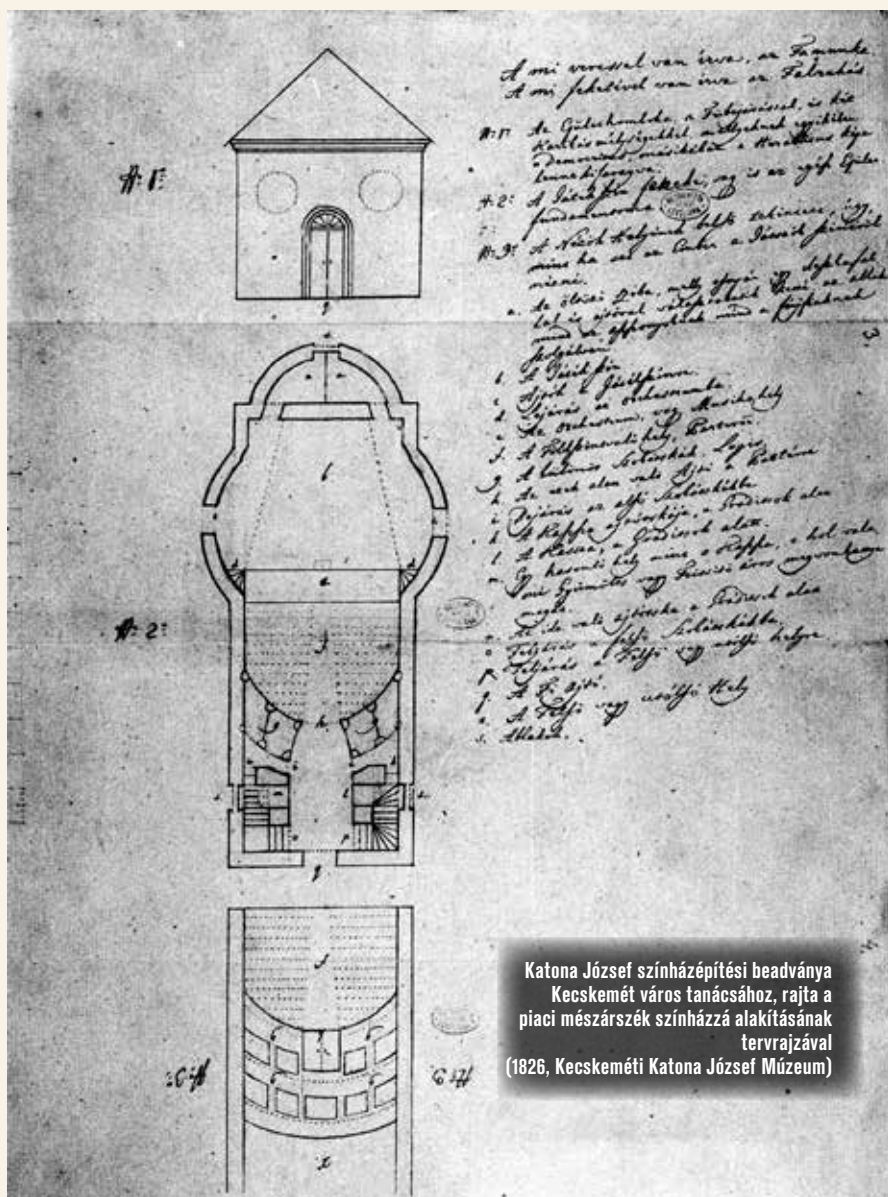
Katona József 1861-ben felavatott második síremléke a Szentháromság temetőben (Kecskeméti Katona József Múzeum)

netét dolgozza fel. Ennek bevezetőjében rettentő magasságok és mélységek jelennek meg egy, a történelem és szülőföldje iránt rajongó író tollából. Így vall a történelem lángjának fellobbanásáról lelkében: „Ezen a száraz tengeren, hol az eget kivéve alig lát gyakran sok ideig az utas egyebet, (...) ezen a temérdek síkon ütögetik fel magokat, mint megannyi lecsónkított emlékoszlopok, szerteszéjjel gyászos puszta-templomok, melyeknek fekete homlokain egykor gyermeki meglepődéssel néztem a krákogó hollókat, és soha-soha egy fősvény nem remegett úgy annak megtudására, ha az ő álma, mely a vén bodzafája alatt elásott kincset mutatott, igaz-é vagy sem, mint én remegtem az után, hogy kik imádkozhattak itten elsőben.” Mint írja, történészként könyvekből írni restellt, mivel (ezt történeti munkájának Előbeszédjében írja) „a könyvekhez futottam hát, mint megannyi szótárhoz; de azt tapasztalám, hogy egyik a másik által már megnyűzött bakot nyaggatja”. Ez újfent bizonyítja a már említett dramatizált történelemszemléletét, ami elfordult a korábbi évszázadokra jellemző, plagizáló és száraz történetírástól. Majd következik a mélység, de amolyan Katona József-módra, rejtett szarkazmussal leöntve: „ottan pedig, ahol csak a molyoknak szabad járni, hamar felfriczkáznak oda üttört orromat”, majd Aulus Persius Flaccus szatírájának kezdősorát idézi önironikusán, mely szabad fordításban így hangzik: mennyi gond kínozza hiába az embert, főként a hiúság. Egyértelmű, hogy a molyok korzója a városi levéltár, ahová bejutását elutasították, viszont az idézet jelzi, hogy már tud elnézően tekinteni erre a fiaskóra, tulajdonképp megbocsájt a városi tanácsnak, és félretéve hiúságát ismét történetírói minőségében mutatkozik meg. A bevezetőben és a tanulmány végén is szót ejt új felbuzdulásáról, viszont – persze megint csak utalásszinten – régóta íródi Kecskemét történeti monográfiájának kétséges befejezéséről is említést tesz: „hirtelenséggel meggondolván magamat, elékapám jegyzékimet (melyeket egy szép, de talán soha teljesítendő ígéret mellé szedegettem)”.

Jóslata beteljesedett, végül vágyai csak részben valósultak meg. A kecskeméti alügyészi munka olyan megbecsülést szerzett számára, hogy 1826-ban a város főügyésze lett, voltaképp a város harmadik emberévé vált. Azonban ez rengeteg elfoglaltsággal is járt, mivel az ügyészi munka mellett ügyvédként is dolgozott, vagyis nem maradt feláldozható szabadideje, amit írásra

Katona József Kecskemét város tanácsának ajánlja első nyomtatásban megjelent művét, a Bánk bánt 1821-ben (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Katona József színházépítési beadványa Kecskemét város tanácsához, rajta a piaci mézarszék színházá alakításának tervrajzával (1826, Kecskeméti Katona József Múzeum)

vagy kutatásra fordíthatott volna – holott főügyszéknél nemigen tagadták volna meg tőle a levéltárba való betekintést. Emiatt irodalmi és történetírói munkásságát fokozatosan feladni volt kénytelen. Történeti munkája Szabados Kecskemét Alsó Magyar Ország első mező várossa történeti címmel csak halála után jelent meg, édesapja rendezte sajtó alá elkészültebb részeit. Ennek oka, hogy csak részleteiben valósult meg, kéziratokban, töredékekben maradt fenn, írója utolsó éveiben kevés gondot fordíthatott rájuk.

Helyet kapott benne a könyv bevezetőjének szánt Előbeszéd, melyben az itt még lelkes történetíró előadja ars historicáját is, ami végeredményben a korábban említett drámaírói művészetében csúcsonodott ki: *„Így szakasztom fel hamvadt szemfedelőket azoknak, kiket szerette vidékünk szült, és szintűgy vigak, szintűgy búsak voltak, mint kiket ezennel a koporsójok felé vezetek. Meglátni tetteiket boldog érzés; midőn semmit se hagytak unokáiknak, mint nemléteknél bizonyosságát.”*

Így két oldalról is megvilágítva láthatjuk tisztán: színpadi műveiben ötvözte a drámaírást a történetírással, sőt tulajdonképpen új minőséget hozott létre melyet dramatizált történelemnek vagy inkább történetész drámának is nevezhetünk. Lokálpatrióta történetírása szülővárosa históriájának megjelenítésére, megidézésére irányult, tulajdonképp ebből nőtt ki drámaírói szenvedélye, mely halála után a reformkori magyar drámairodalom csúcsára emelte. Életét tekintve akár tragikus drámaírónak is tarthatjuk, hiszen a hirtelen halál drámaian csapott le rá fiatalon, választott hivatalának küszöbén, nem pedig szeretett hivatása karjaiban; az egykori játékszíni költőmester szülővárosának főügyszéknél kapott szívrohamot a kecskeméti városháza kapujában 1830. április 16-án délután 5-kor. Függyöny.

Bezsenyi Ádám

Felhasznált irodalom:

Bíró Ferenc: Katona József. Budapest, 2002

Füzi László: Katona József (1791–1830).

A drámaíró születésének kétszázadik évfordulójára a Katona József-emlékházban rendezett kiállítás vezetője. Kecskemét, 1992

Orosz László: A történetíró Katona József.

In: Irodalomtörténet, 1959/2, pp. 266–281.

Orosz László: Kérdőjelek. Egy Katonakutató töprengése. Budapest, 2007

Orosz László: Két filmes vallomás. In:

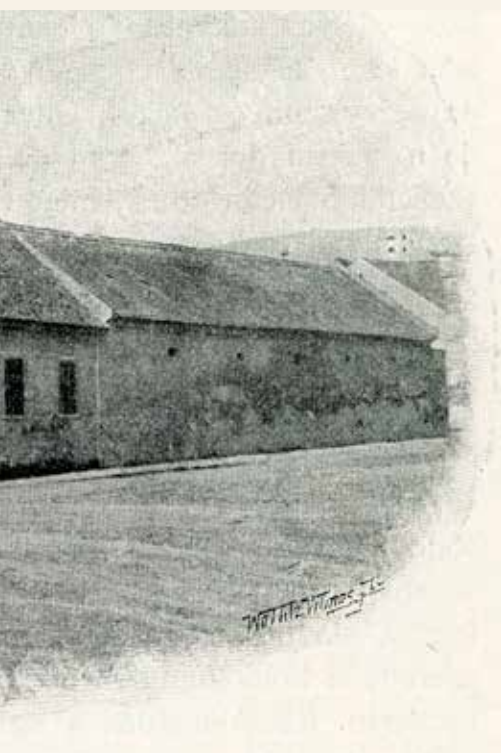
Forrás, 2016/11, pp. 97–112.

Fischer, Haselsteiner & Bock: Katona József mellszobra a kecskeméti színház főhomlokzatán, 1896

Katona József szülőháza (metszet a Pesti Napló által kiadott 1899-es Bánk bán-díszkiadásban, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Egressy Gábor mint Bánk bán, a metszet a Pesti Napló által kiadott 1899-es Bánk bán díszkiadásban jelent meg
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

TÓTH MENYHÉRT ÉLE

A KECSKEMÉTI KATONA JÓZSEF MÚZEUM KÉPZŐMŰVÉSZETI

Tóth Menyhért: Isten áldd meg a magyart (1940 körül, vászon, olaj, 50x70 cm)

Tóth Menyhért a 20. századi magyar képzőművészet talán legegységesebb érvényű életművének alkotója. Tette mindezt úgy, hogy alapvetően öntörvényű, mindig a saját útját járó művész volt, aki szándékosan sohasem törekedett arra, hogy az aktuális nemzetközi trendeket kövesse. „Szegénység, betegség, meg nem értés, magány volt része egész életén át. Nem az tartotta benne a lelket, hogy bízott tehetségében, nem a remény éltette, hogy felismerik a tehetségét, és elismerik művészi értékeit. Az ő világában nem a siker volt az értékmérő, hanem a munka, a neki adatott mondanó megfogalmazása. Ezért nem változott meg az öregkori ünneplések idején sem; maradt, aminek indult: a festészetén keresztül az élet titkait kereső parasztfiú. Mert a festészet Tóth Menyhért számára nem csupán önmegvalósítás, hanem megismerés, filozófia is volt.” (Németh Lajos) Tóth Menyhért művészetét csupán a hatvanas években kezdtek el szélesebb körben felfedezni, megismertetni, s mélységében még ma is tart. Ennek egyik fő letéteményese, mindenekelőtt gyűjteményi téren, a Kecskeméti Katona József Múzeum, ahová 1974-től kezdve vásárlás, majd ajándékozás, végül 1981 után hagyatéki útján került a többzetes életmű mintegy kilencvenöt százaléka.

1904. január 2-án született Mórahalmon, a Szeged környéki tanyavilág egyik központjában. Itt azonban csak négyéves koráig tartózkodott a családja, majd egy évig Petőfiszálláson laktak. Igazi otthona, művészetének „valódi szülőföldje” azonban Miske volt, a Kalocsa melletti kicsiny, szlovák eredetű település. Ötéves korában került oda szüleiivel (akik eredetileg is innét származtak), de még itt is állandóan költözködniük kellett, egészen 1937-ig, amikor végre letelepedhettek saját házukba, a falu legszélén, a Rákóczi soron (ma Tóth Menyhért sor 4.). Már ötéves korában beíratta apja az elemi iskolába, s hét éven

TMŰVE

GYŰJTEMÉNYÉBEN

át engedték is tanulni. Az első világháború komoly lelki megrázkódtatás volt Tóth Menyhért számára, mivel annak kitörése után édesapját is bevonultatták. Mintegy öt éven át levelezés útján tartották csupán a kapcsolatot. A háború alatt, édesapját helyettesítendő, eleinte kisbéresként kellett részt vennie a családfenntartói munkában, majd 1918-tól földművesként, napszámosként, sommásként dolgozott. Ebben az időszakban támadta meg a gümőkór, amelynek legsúlyosabb következménye egyik szemének tönkremenetele volt (évekig nyitott szemmel kellett aludnia).

Tóth Menyhért (Menyus) 1916-ban, 12 éves korában édesanyjával és nővérével (Marcsa)

Tóth Menyhért: Kereszten (1943 körül, vászon, olaj, 198x138 cm)

18 éves korában szobafestőinasnak ment Kalocsára. 1924-ben a foktői templom kifestésében működött közre Lohr Ferenc mellett. „A megbízott iparművész felfigyelt rajztehetségemre, s az angyalkákat velem pingáltatta. A nagy hidegben lábam és testem átfázott, beteg lettem. A lábamat amputálni kellett [...] Talán ez az esemény volt végleg döntő életemben: létrázáshoz nem voltam alkalmas amputált fél lábbal [...] Nagyon furcsán hangzik, de nagy öröm vett rajtam erőt, hogy most már a kedvem szerint való rajzolásért és festésért nem köthet belém senki. [...] A műtét után szüleim is megengedték, hogy teljesen a rajzolásnak adjam a fejemet. Nem kellett már a ház körül, meg a mezőn annyit dolgozni.”

1929 őszén vették fel a Képzőművészeti Főiskolára, ahol Vaszary János volt az egyetlen, aki emberséggel közelített hozzá. Iszonyú körülmények között, nagy szegénységben tengődött a fővárosban, s számtalan lelki sérülés is érte. „Én akkor feketére feketével festettem. Persze hogy bolondnak tartottak. Most már többet tudok valamivel és tudom, hogy az emberek belül fehérek. Tiszták, csak befeketítették őket, a rájuk kent szennytől lettek sötétek és görnyedtek...” Főiskolai szénrajzai egy „kezdőhöz” képest szokatlanul karakteres alkotások, melyek jól mutatják a számunkra, hogy milyen mély lelki történések, ütközetek zajlottak le akkoriban az alkotóban, s hogy milyen érzékenyen fogta fel „antennáin”, s tudta megjeleníteni ugyanezeket az emberi drámákat, akár egy főiskolai modellen is: „Szerettem a modelleket. / Férfiak és nők / egyaránt szegény, / elesett emberek voltak. / Volt, aki a gyerekével együtt jött. / És voltak fiatalok, fiatal lányok. / Nem „örömlányok”. / Kiszolgáltatottak voltak. / Mesterem, Vaszary / azt mondta a modellre: / Respektálják / kérem / ezt a jelenséget: / Ez ember!” (id. Gyergyádesz László: Fényima).

„Nem sokkal a Főiskola elvégzése után Miskére, szüleimhez mentem, nekem a városi élet üres volt. Falun magamra találtam. A Nép, a szegény ember küzdelmes élete, belső, tőprengő világa állandósult főtémám volt...” Tóth Menyhért a főiskolai

évek után önként kivonult a már akkor is egészségtelen módon Budapest-központú magyar művészeti életből, s egy 1941-es fővárosi kiállítástól eltekintve gyakorlatilag három évtizedre eltűnt a szakma és a nagyközönség szeme elől. „*Én vállalom, hogy próféta vagyok, de ezt nem úgy mondom, hogy ezzel kiválok a többi embertársam közül. Végtelenül szeretem embertársaim, és mindenkit velem egyenrangúnak tartok. Olyan értékűnek, mint én vagyok, és ezért azt mondom, hogy minden embertársam próféta vagy magában hordozza azt a képességet, hogy próféta legyen. Valami az övé, valamiért született, valami csak neki adatott meg. Valamiért él, és kell is hogy értelme legyen életének. Mert ez létkérdés, az élet-halál kérdése, az egész emberiség kérdése.*” A Bánszky Pál által „prófécizás”

kifejezéssel illetett első korszakban készült művek – melyek szerves kompozicionális és tartalmi részei voltak a képeken belül elhelyezett feliratok, szövegek is – világosan megmutatják azt, hogy a falu vallásosságának, az azzal összefüggő, döntően késő középkori eredetű vizualitásnak, milyen jelentős szerepe volt a festő művészi képzet- és formavilágának kialakulásában. A korszak sajátos stílusát, nagyjából az 1940-es évek elejétől, a göcsörtös és fonalszerű, végtelenül kavargó vonalak adják, amelyek távolról az európai művészetben párhuzamosan létező biomorfikus absztrakcióra, Kandinszkij „*lélekrezgésére*” is emlékeztethet minket. Mintha a világ egésze kicsiny, örökké mozgó lényekből állna, különösen azokon az alkotásokon, ahol e vonalak szinte hálószerűen borítják be az egész

Tóth Menyhért: Tanulmányfej II. (1933/34 körül, papír, szén, 60x40 cm)

képfelületet. Ilyen például a nagyméretű *Kereszten*, melyen az út menti keresztek Krisztusa kifeszített állatbőrré változik át egy szürrealista, minden élőlényt egyenrangúvá oldó látomásban.

„*Otthon megkérdeztem, hogy ki is ő. Azt a választ kaptam, hogy a harmonikás piktor, aki rendkívül szegény, mégis képeket fest. [...] Kicsit azért csodabogárnak tartottam, elsősorban azért, mert nappal úgy élt, mint mi falubeliek, paprikát, majoránát termelt, harmonikázni járt, de neki volt egy másik élete is. A festés.*” (Tapolcsányi Erik) A paraszti életmódot folytató festő a „középső” korszakában (kb. 1945–1958) a valósághoz némileg „egyenesebb” úton kapcsolódott a műveivel, s még inkább a falu élete, annak sajátos mozzanatai és figurái kerültek az előtérbe (*Paprika-fűzők, Legeltetés, Szemnézők*). „*Hiszen a paraszti világból jöttem, s volt egy bizonyos gyakorlatom is az életben. Eszem ágában sem volt, hogy fölülről nézzem a dolgokat, hanem hogy jobban közelebb tudjak férkőzni embertársaimhoz.*” Tóth Menyhért képes volt elkerülni a szocialista realizmus által sugallt ötleteket, pontosabban gyermekien őszinte természetétől idegen volt a korabeli magyar művészek körében jelentős teret kapó társadalmi „színhjáték”.

Tóth Menyhért fejei két alkotói korszak határán, az ötvenes évek második felében és a hatvanas évek első két harmadában születtek, amikor a téma láthatóan a leginkább foglalkoztatta a festőt. Ez a kb. háromszáz mű viszonylag egységes sorozatként külön fejezetet alkot az

Tóth Menyhért: Szemnézők (1951 körül, vászon, olaj, 109,5x88 cm)

Tóth Menyhért: Gyári utcaképlet (1957, vászon, olaj, 60x80 cm)

A miskei falusi zenekar 1952-ben (a kép jobb szélén tangóharmonikával Tóth Menyhért)

Tóth Menyhért a műcsarnoki kiállítása megnyitóján (1976, részlet, Váli Dezső fotója)

Tóth Menyhért édesanyját rajzolja (1960 körül)

Tóth Menyhért: Macska napraforgóval (1960 körül, farost, olaj, 80x60 cm)

Tóth Menyhért: Űsöm (1958, vászon, olaj, 60,5x50,5 cm)

Tóth Menyhért: Filozófus
(1977, farost, olaj, 103,5x71,5 cm)

életművön belül. Rendkívül kiértelmeztnek, érettnek tűnnek ezek az alkotások, pedig mindeközben kiváló kísérleti terepei is voltak a festő különféle tartalmi és technikai felvetéseinek. A fejeken Tóth Menyhért a korábbiakhoz képest expresszívabb módon használta a színeket, egyre bátrabban és felszabadultabban élt merész színtelepekkel, s vált egyre vastagabb a faktúra (ennek legkarakteresebb példája a *Disznófejű nagyrú*). A portrék igazi – egyszerre egyedi és általános – jellemrajzok a falusi ragadványnevek és a gyermekkori csúfolódások stílusában. Groteszk felfogásúak, ironikusak, gyakran fedezhetünk fel rajtuk karikatúrisztikus vonásokat (pl. *A kopasz*). A festő azonban mindezt képes volt átírni a rá oly jellemző végtelen és naiv humánizmával, szeretettel, a világ minden lényébe és azok egyenértékűségébe vetett hitével. Így jelenhetnek meg növényi és állati (pl. a *Hindu nő* esetében pulykaszerű) vonások az emberi fejeken, és viszont (*Pulykaportré*).

Tóth Menyhért leginkább ismert korszaka életének utolsó két évtizede. Műveit mindenekelőtt panteisztikus hite, a népmesékre jellemző antropomorfizmus és az örökös metamorfózisok sora, a minden élőlény felé áradó szeretet formálta. A természettel való igen aktív, erőteljes, álmokban és mesékben gazdag együttélés jellemezte. Egy kiveszőféliben lévő emberi világlátást képviselt, melyben az

emberlény és a természetanya még együvé tartozott, és olyasfajtaképpen beszélgettek egymással, mint ahogy tette ezt Mikszáth „tűzhelyalapító tót atyánkfia”, Lapaj, a híres dudás. „A mestert, ki Lapajt a tökély fokára vitte a dudában, nem kellene messze keresnie Petrusnak, mindenütt jelenvaló az. Csak beszélni kell tudni vele és tudni hallgatni rá. Nem mindenre a természet, az anyaföld tanít-e minket? [...] A föld gondolkodik is. Gondolatai a virágok. [...] És

ha gondolkodik, ha szíve van, érezni is kell tudnia, bánatának, örömeinek lennie. [...] a virágok, fák, füvek is mind éreznek, mind gondolkodnak, s mindnyáját összekapcsolva tartja a szeretet nagy eszméje.” A Macska napraforgóval című alkotásán például az állat és a virág feje szinte teljesen hasonult a „Naparcúság” jegyében. Az Etetésen a négylábú anyaállat egy virágban fészkelő, sőt azzal szinte már összenőtt madárfiókát etet. Bár e művek látszólag életképek,

Tóth Menyhért: Etetés (1965, farost, olaj, 60x80 cm)

Tóth Menyhért: Betelehemek II. (1966 körül, farost, olaj, 60x80 cm)

Tóth Menyhért: Futballista (1960-as évek, papír, olaj, 43,2x30,3 cm)

mégis lényegében minden zsánerszerű mozzanatot nélkülöznek. Tóth Menyhért az *Etetés* egyedi vonásokat mellőző lényei segítségével az anyaság fogalmi lényegét igyekszik képbe oltani.

A természeti léthez kötődő, abból ki nem szakadó emberi munka ábrázolása, elsősorban a hatvanas években, sorozatszerűen jelenik meg (például *Kapáló*, *Faoltás*). A többségében azonos méretű és formátumú képek mintegy az egyes tevékenységek emlékműveiként jelennek meg. A határozott kontúrokkal összefogott testes, szoborszerű figurák erőteljes – az adott munkára, foglalkozásra utaló –

stilizálása (pl. Hálókötöző) segítségével az emberi munka organikus jellegét, természettől való függését jelzi Tóth Menyhért. Ez a fajta karakterizáló, illetve egyszerre az egyetemes ősformák felé mutató stilizálás mozzanata a hetvenes évek felé közelítve egyre inkább jellemzi Tóth Menyhértet. Nem véletlen, hogy pályájának utolsó éveire szinte teljesen elhagyja az életképi témákat.

A hatvanas és a hetvenes évek közötti stílusbeli és ikonográfiai átmenetet jelző kulcsmű az 1969–1971 között festett monumentális *Parasztok*, melyet alkotója a „*parasztság monumentumának*” is

nevezett, hosszú időn át, számos rajz- és festményvázlattal készítette elő. A *Parasztok* egyben egy különleges, magyar Maiesta, egy 20. századi paraszti Patrona Hungariae, ahol az ég és a föld egybeolvad, ahol a monumentális kultikus szobrokat idézően megformált, „*Naparcú*” parasztfigurák emelkednek mitikus szintre. A *Parasztok* tehát részben a szakrális és a profán szerves egyesülésének élményéről

szól, ahogy a korábban, 1966 körül festett *Betlehemesek* is, melyről így mesélt Tóth Menyhért: „Így történt, jöttek a szobámba, gatyá és szárnyak, ki látott ilyet! Hát együttömmben megfestettem őket, a parasztkarkangyalokat, amint földbe gyökeredzik a lábuk. Ez így volt, változtatni ezen nem lehet, nem szabad.”

Tóth Menyhért a hetvenes években egy hihetetlenül tömör jelképi szintet ért el a

műveiben, melyhez stílusának folyamatos egyszerűsödése is hozzájárult. Archaikus előképek, koncentrált és nagyvonalú formák, teljességre való törekvés, mágia, egyetemessé táguló jelrendszer. „Már oda-jutottam, hogy fehérrel, fehérrel a fehérben a lehető legkevesebb formával és minél tömörebben mindent átsugározni, még a gonosz-ságot is.” Tóth Menyhért a fehér korszakában is festett fejezet, amelyek

közül a legsajátosabb a *Filozófus* (másik címén *A bölcs*) volt. Rövid ismertetésünket egy kortárs szemtanú, Bela Duranci szavaival zárjuk: „Az emberkéből szinte sugárzik az energia, de a megnyugvás is. Érzem, Menyus összhangban él a világ-mindenséggel, tündöklő fehér páncélban és teljes tudatában, hogy a természet örök rendjében neki is ki van jelölve a helye és szerepe.” **ifj. Gyergyádesz László**

Tóth Menyhért: *Menekülés Egyiptomba* (1973, vászon, olaj, 103x140 cm)

Az első kecskeméti nyomdász és nyomdatulajdonos

150 éve, 1871. május 26-án Kecskeméten hunyt el Szilády Károly nyomdász, nyomdatulajdonos és könyvkiadó.

1795. február 5-én Szalkszentmártonban született. Református lelkész fiaként a debreceni kollégium diákja volt, de megromlott hallása miatt abba kellett hagynia tanulmányait. Apja Bécsbe, Haykul Antal nyomdatulajdonoshoz küldte nyomdásztanulónak. 1816-tól 17 éven át a debreceni nyomdában dolgozott. Ezután Budára, majd Párára költözött.

1840-ben királyi engedélyt kapott a kecskeméti nyomda alapítására, amelyet 1841. július 1-jén nyitott meg ünnepélyesen. Az alföldi város nyomdagépnek addig csak hírért hallott lakói a nyomdamestert őszinte örömmel, Bécsből és Prágából hozatott korszerű gépeit és műhelyét pedig csodálattal fogadták. Szilády Károly elhivatott és szorgos munkájával, szakértelmével, precizitásával, valamint lojális, egyenes jellemével gyorsan kivívta nemcsak a helyiek megbecsülését, de a vele kapcsolatban álló szakmabeliek és megrendelők tiszteletét is.

Széles körű szakmai kapcsolatrendszert alakított ki élete folyamán, levelezést folytatott és üzleti kapcsolatban állt számos könyvkiadóval, könyvkereskedővel. Korának tekintélyes irodalmi nagyságai elismeréssel adóztak munkája előtt. A kor szak legjelentősebb folyóiratai rendszeresen méltatták a kecskeméti nyomda izléses kiadványait, a Jelenkor és a Regélő mellett a Bajza József és Vörösmarty Mihály szerkesztésében megjelenő Athenaeum többször is tudósított az újonnan megjelent nyomdatermésekről.

Nyomdájából igényes szellemi termékek kerültek ki. Kiadványai között szerepeltek a helyi református főiskola tanárainak munkái, egyházi vonatkozású kiadványok, tankönyvek, kézikönyvek, irodalmi művek, alkalmi kiadványok, mives oklevelek, emléklapok, műsorplakátok. Vállalkozásának sikerét bizonyítja, hogy az ország minden részéről írók és könyvtárosok egyaránt

Barabás Miklós: Szilády Károly arcképe
(1855, vászon, olaj, 66x52 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

felkeresték. Az 1868-ban indult Kecskeméti Lapok indulásában is jelentős szerepet játszott; tapasztalataira, tanácsaira számíthattak a lap szerkesztői.

Szilády Károly haláláig példamutatóan dolgozott a nyomdában. Utolsó éveit csak az keserítette meg, hogy – nyomdásznak nevelt fiát elveszítve – nem látta biztosított-

nak a vállalkozás jövőjét. Végül a kisebbik fiára, Lajosra bízta a nyomda vezetését. A Gutenberg című nyomdászati közlöny 1866. szeptember 1-ji számában így írt róla Szabó Károly: „Nyomdáját még most is nagy renddel és pontossággal vezeti; nagy ellen-sége a hagymáshalnak (Zwiebelfisch) és egy kijavított, de a szedő által ismételve benn-

Szilády Károly kecskeméti emléktáblája

hagyott hibát – mint rendkívüli hanyagságot – hosszabb ideig nem bír feledni.”

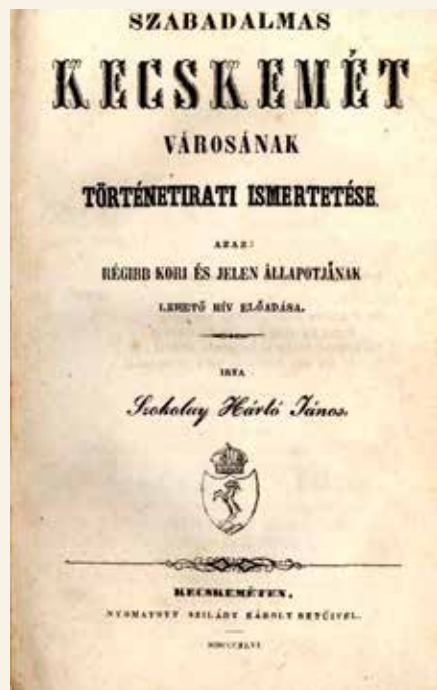
Halála után, 1871. évi május 28-i számában a Fővárosi Lapok így méltatta: „Az öreg Szilády Károly meghalt. Ő az élő magyar nyomdászok Nesztora volt, s egyszerűsmind a legtisztéletreméltóbb egyéniségek egyike a maga szakmájában, ki a magyar irodalmat nem csak szerette, hanem emelte is. Kiadásai közt sok becses van. Ilyenek a »Bánk bán« újabb kiadása a költő életrajzával, a »Don Quichotte« fordítása

Szilády Károly unokáival

Horváth Györgytől Shakspeare »Velencei kalmár«-ja Ács Zsigmond fordításában, a Horváth Döme által szerkesztett történeti zsebkönyv, Hugo Viktor »Notre-damei toronyőr«-jének magyar fordítása, s egyéb jeles történelmi, szépirodalmi művek. E sorozatból, mely valódi »érdemrend«-et képez, látható, hogy ő nem afféle nyomdász volt, ki csak álmoskönyv, naptár vagy siralmas históriák által kívánt boldogulni, hanem nyomdászati működésének maradandó nyomait is óhajta hátrahagyni kiadásai által. Irodalmi ügyekben koronkint föl is szólalt, nagyobbára névtelenül, s lapunk is, melynek kezdettől fogva buzgó pártolója volt, több ízben közölt tőle fontosb tárgyakra tett nyilatkozatokat s hibás adatokra irt fölvilágosításokat. A nyomdászai pályán 62 évig működött, s élete 77 évre terjedt.” Fördős László pedig így jellemezte gyászbeszédében az 1871. május 26-án elhunyt nyomdászt: „Polgári és családi élete is a legtisztéletreméltóbb volt. Őszinte igaz hazafi, higgadt megfontolással, de lángoló hazaszeretettel, háztartásában is – mint mindenütt – a rend, pontosság, csinosság, okos takarékoság, mindenre kiterjedő figyelem és gondosság embere, – családi körében bölcs és szerető édesapa, patriárkális erényekkel.”

Varga Géza

Szokolay Hártyó János várostörténeti műve 1846-ban jelent meg Szilády Károly nyomdájában

Szilády Károly időskori fotója

(Források:

- *Fővárosi Lapok, 1871
- *Heltai Nándor: A nyomtatott betű útja Kecskeméten
- *Heltai Nándor: „Örökre ide fészkelem magam”. Az első kecskeméti könyv- és lapnyomtató Szilády Károly
- *Joós Ferenc-Fenyvessyné Góhér Anna: Az első kecskeméti könyvnyomda története és kiadványainak bibliográfiája
- *Kecskeméti Életrajzi Lexikon
- *Szilády Károly emlékkönyv)

Tábori mise a doni harcvonal mögött

Karácsony 1942-ben, a Don mögött, Salomnoj községben

A KECSKEMÉTI HÁZIEZRED UTOLSÓ PARANCSNOKA

125 éve, 1896. január 26-án született Tormácssy-Szávits Sándor, a kecskeméti helyőrség parancsnoka, a magyar királyi „Zrínyi Miklós” 7. honvéd gyalogezred ezredparancsnoka.

Szávits Sándor néven egy vajdasági kis településen, Basahídon látta meg a napvilágot. Ifjúkorától kezdve katonai pályára készült. A nagyváradi honvéd gyalogsági hadapródiskola elvégzését követően 1914.

október 15-én zászlóssá avatták. Ezt követően 1918. október 30-ig részben a verseci 7. honvéd gyalogezred pótkeretének beosztott tisztjeként, részben az orosz és az olasz hadszíntéren a 310. gyalogez-

Menet a Don felé 1942 nyarán

A Don folyó mögött, 1942 őszén.
A cigarettát szájához emelő személy
Tormássy-Szávits Sándor

Tormássy-Szávits Sándor

red géppuskás századának parancsnokaként teljesített szolgálatot. 1915-ben, azaz alig 19 évesen „az ellenséggel szemben teljesített kitűnő szolgálatáért” a király „legfelső dicsérő elismerésével” jutalmazták. „Ő császári és apostoli királyi Felsége” kitüntetését két év múlva, 1917-ben is megkapta.

Szerb hadifogságát követően 1919. december 11-től Kecskeméten a 9./II. zászlóalj géppuskás századának parancsnoki teendőit látta el, 1929. október 16-tól 1934. szeptember 20-ig pedig Szegeden, a magyar királyi „Hunyadi János” 9. honvéd gyalogezredben a 9./I. zászlóalj anyagi tisztje volt. Közben megházasodott, és

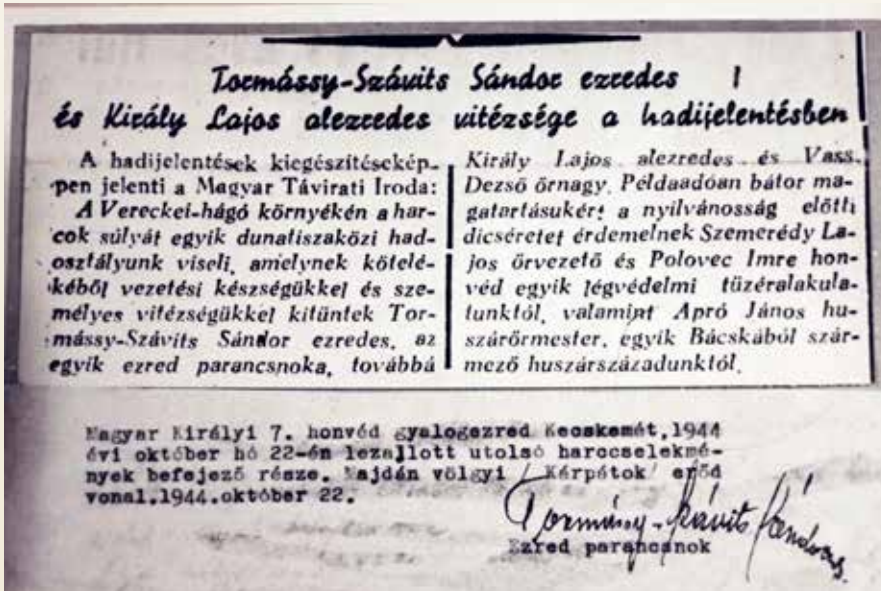
A 13. hadosztály temetője. A temetőkapun olvasható felirat:
NAGY MAGYARORSZÁGÉRT

A hadba vonuló kecskeméti alakulatok díszszemléje és búcsúja a főtéren 1942. június 5-én
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Menet a Don felé – pihenő Csernigovban,
a laktanya udvarán

Az utolsó harci cselekmény 1944 októberében

A Századunk című tévésorozatban.
Az interjút Bokor Péter készítette 1977-ben

Tormássy-Szávits Sándor
vívókardja
(Kecskeméti
Katona József Múzeum)

1931-ben – felesége, Tormássy Irén iránti tisztelete jeleként – nevét Tormássy-Szávits kettős családi névre változtatta.

A törzstiszti tanfolyam 1934. szeptember 1. és 1935. február 1. közötti abszolválását követően a Honvéd Vezérkar főnökségén tevékenykedett. 1938. augusztus 1-jétől a Magyar Királyi Honvédség Kecskeméten és környékén szervezett szárazföldi katonai szervezete, a magyar királyi „Zrínyi Miklós” 7. honvéd gyalogezredben szolgált, előbb a 7/1. zászlóalj pótkeretparancsnoka volt, míg 1939. március 15. és 1942. október 6. között a 7/1. zászlóaljparancsnoki teendőit látta el.

1941-ben részt vett a Délvidék visszafoglalásában – hősi magatartásáért a kormányzó több elismerését ekkor is átvehette –, majd 1942 júniusától a második hadsereg Don menti harcaiban. 1942. június 22-én indult ezredével az orosz harctérre, ünnepélyes búcsúztatásukat a miniszterelnök jelenlétében Kecskeméten, a Széchenyi téren tartották. Az ezredzászlóra feltűzött zászlószalagon a következő felírás volt olvasható: „Légy győzelmek tanúja és térj vissza dicsőséggel.”

Úgy indultak el, hogy útjuk végcélját nem ismerték. Negyven nap alatt ezer kilométert tettek meg, míg valamivel Szent

A Délvidéken tanúsított hősi magatartásért számos kecskeméti tüntetett ki a Kormányzó Ur

A Kormányzó Ur legfelsőbb elhatározásával számos kecskeméti tüntetett ki a Délvidéken tanúsított hősi magatartásért.

A Magyar Érdemrend középkeresztjét hadiszalaggal és kardokkal gróf Stomm Marcell és Platthy Pál tábornokok kapták meg.

A Magyar Érdemrend tiszti keresztjét hadiékítményekkel és kardokkal kapta vitéz Bárczaújfalu Egon tábornok.

A Magyar Lovagkeresztet hadiékítmé-

nyekkel és kardokkal megkapta vitéz Vasváry Frigyes ezredes, **Tormácssy-Szávits Sándor** al-
ezredes.

Dícsérő elismerést (Signum Laudis) hadiékítményekkel és kardokkal: Rugonyi György százados, dr. Halmy Imre törzsorvos, Pozsgay György százados és Homoki János hadnagy.

Számosan kaptak még dícsérő elismerést, ezüstérmét és egyéb katonai kitüntetést.

Elismerés a Délvidéken tanúsított hősi magatartásért

István napja előtt Uryw környékére értek. A későbbi harci események és a kemény orosz tél megtizedelték az egységet: a tisztek 70 százaléka, a légénység körülbelül 60 százaléka hősi halált halt vagy eltűnt. Közben, 1942 októberében, mivel Vasváry Frigyes ezredet a 20. könnyű hadosztály vezetésével bízták meg, előbb három hónapra, majd 1943. február 7-től az egység megszüntéig Tormácssy-Szávits Sándort ezredparancsnokká nevezték ki.

Az alakulat 1944-ben Kárpátalján kapott hegyi kiképzést. Augusztus 25-én foglalták el a helyüket a Hunyadi-állásban. Ezt követően folyamatosan szorultak vissza, előbb a Szent László-állásba, majd az Árpád-vonalba. A háború végének közeledtével felismerve Tormácssy-Szávits Sándor arra törekedett, hogy az irányítása alatt működő 7. gyalogezred elszakadjon a németektől, visszanyerje cselekvési szabadságát. 1944 októberében, Horthy emlékeztető rádiószózatát után elhatározta, hogy leteszi a fegyvert a szovjet hadsereg előtt. Szálasi hatalomra lépését követően a kiadott eskütételi parancsot ezredén belül már nem hajtotta végre. Az ezredes Ungvár környékén állomásozó egysége mögött mintegy másfél kilométerre egy SS-zászlóalj állt azzal a megbízatással, hogy a

Hadifogságban, 1947 augusztusában

magyar alakulat dezertálását mindenáron akadályozza meg. Ennek ellenére október 28-án reggel magához rendelte tisztjeit, és bejelentette: „Isten és ember előtt a felelősséget vállalva elhatároztam, hogy a drága magyar vért nem ontom tovább és a felhívás szerint az ezredet parlamenten útján megadom.” Ezt követően velük egyet-

értésben még aznap délelőtt háromezer emberével átállt a szovjet hadsereg oldalára. Ettől kezdve hadifoglyokként kezelték őket. Később Tormácssy-Szávits Sándor engedélyt kapott egy antifasiszta ezred felállítására. Kossuth ezred néven, szovjet parancsnokság alatt el is indultak, de harcban nem bocsátkozhattak, mert a szovjetek visszafordították őket.

A hadifogságból 1948 júliusában tért haza. Érdemeit sokáig nem ismerték el, vagyonát elvették. Az ÁVO folyamatos zaklatása elől nyárlőrinci tanyájába költözött, ám ott sem hagyták békén. Egyfajta rehabilitációját az 1970-es években Kecskemét városa kiutalt neki egy másfél szobás lakást. 1977-ben a Századunk című tévésorozathoz interjút is készítettek vele. Kecskeméten hunyt el 1986. október 26-án.

Varga Géza

(Források: *Babucs Zoltán – Maruzs Roland – Szabó Péter:

„Légy győzelmeink tanúja és téj vissza dicsőséggel!” A kecskeméti magyar királyi „Zrínyi Miklós” 7. honvéd gyalogezred a második világháborúban *Budapesti Hírlap, 1915 *Honvédségi Közlöny, 1931, 1940, 1943 *Illés Attila közlése *Kecskeméti Ellenőr, 1937 *Kecskeméti Közlöny, 1942 *Magyar Közlöny *Petőfi Népe, 1970, 1973)

MÚLT ÉS JELEN AZ ÉVFORDULÓK TÜKRÉBEN

200 éve, 1821. február 2-án Kecskeméten született Bogó Pál plébános, pápai prelátus. Tanulmányait szülővárosában kezdte, azután Budán és Vácon folytatta. 1845-ben szentelték pappá. Előbb Tószegen és Nagykátán szolgált. 1871-ben Kecskeméten plébánossá választották, majd 1873-tól címzetes apát lett. A kecskeméti Nagytemplom 1894 és 1900 közötti nagy építkezése az ő nevéhez fűződik, munkálko-

dása idején készült el a templom belsejének festése, a katolikus bérházak építése. A Jézus Szíve Társulat, a Mária Szíve Társulat és az Oltáregylet létrehozásában is tevékenyen részt vett. XIII. Leó pápa 1901-ben pápai prelátussá nevezte ki. Áldásos lelkipásztori működését 85 éves korában, Kecskeméten, 1906. július 24-én bekövetkezett halálával fejezte be.

125 éve Kecskeméten hunyt el Muraközy Sándor főmérnök. Elemi és gimnáziumi tanulmányait szülővárosában, Baján, műszaki tanulmányait a bécsi műegyetemen végezte. Mérnöki diplomáját a budapesti műegyetem által honosította. 1878-tól magánmérnökként úrbéri felméréseket végzett az Óbudai-visegrádi koronauradalomban. 1881-től folyammmérnök volt a békésgyulai és budapesti folyammmér-

nöki hivatalnál. 1889. március 26-án választották meg Kecskemét főmérnökévé. Aktívan részt vett az új kecskeméti színház tervezésében és építésében. A színház avatóünnepségén halála miatt már nem tudott jelen lenni, az ünnepelő közönség azonban kegyelettel gondolt az átadás előtt nem sokkal elhunyt két kezdeményezőre: Lestár Péter polgármesterre és Muraközy Sándor főmérnökre.

125 éve, 1896. február 8-án Kecskeméten született Kluger Zoltán fotóművész, az izraeli fényképezés legnagyobb úttörője. Az első világháborúban, a Monarchia hadseregében pilóta és katonai fényképező volt, repülőgépekről, a magasból fotózta a frontokat. A háború után Berlinbe költözött, ott sajtófotós lett, majd a náciak elől ügynökével együtt az akkori Palesztinába menekült, ahol

azután a kibucok, a korabeli építkezések, a mindennapok krónikása lett, majd a 48-as felszabadító háborút és Izrael első éveit is végigfényképezte. Fotóin egy állam, Izrael megalakulását, egy nemzet önállóságra törekvését örökítette meg. Képein egyszerre fedezhetők fel az átélt megpróbáltatások, borzalmak nyomai és az új, szebb jövő reménye, törhetetlen akarateréje és tenni vágyása.

175 éve, 1846. március 1-jén Kecskeméten született Kovács Mihály orvos. Középiskoláit szülővárosában végezte, azután tanulmányait Pesten, az orvosegyetemen folytatta. Oklevele átvétele után, 1876-tól gyakorló orvosként a híros városban dolgozott. Kecskemét egyik legjobb sebészeként tartották számon, aki az ipartestületi betegsegélyező pénztár orvosi feladatait is ellátta. Aktív közéleti

tevékenységet fejtett ki, többek között a törvényhatósági bizottság választott tagja, a római katolikus közösség egyháztanácsosa, a Függetlenségi és 48-as Párt egyik vezetője volt. Az 1848–49-es szabadságharcban elesett honvédek emléktáblájának felállítását lelkesen támogatta. Valláserkölcsi, társadalmi, politikai cikkei a helyi lapokban jelentek meg. 1905 decemberében hunyt el.

150 éve, 1871. február 17-én született Brach József piarista tanár, házfőnök, főgimnáziumi igazgató. Rendje több iskolájában tanított. 1907-től 13 éven át a Kecskeméti Piarista Gimnázium magyar–latin–német szakos tanára volt, közben több évig a házfőnöki feladatokat is ellátta. A piarista diákszínjátszás hagyományainak folytatására több vígjátékot írt. Éveken át lelkiismeretesen gondozta

a híros város piaristáinak évkönyveit, a kecskeméti rendház krónikájával is foglalkozott. 1921-től Temesváron házfőnök és gimnáziumi igazgató volt. Életének 60., szerzetességének 39., áldozó papságának 35. évében, hosszas és keresztyény hősieséggel viselt betegség után, 1930-ben hunyt el. A szomorú hírt szerzetes- és tanártársai, valamint tanítványai is mély részvétellel fogadták.

150 évvel ezelőtt született Burdács Rezső járásbíró. Elemi iskoláinak egy részét és jogi tanulmányait Kecskeméten, a református gimnáziumban, illetve a jogakadémián végezte. Diplomája átvétele után előbb a budapesti ítélőtáblánál dolgozott, majd a kecskeméti törvényszékhez nevezték ki aljegyzőnek, később jegyzőnek. 1902-ben lépett a járásbírószolgálatába. Néhány évig Cegléden, 1907-től

1922-ig, nyugalomba vonulásáig Kecskeméten volt járásbíró. Egy ideig mint helyettes elnök a járásbírószolgálat munkáját is irányította. Emellett sokirányú és gazdag közéleti tevékenységet fejtett ki. A református közösség főgondnoka, a Dalárda és a Kecskeméti Daloskerület ügyvezető elnöke, az Országos Magyar Dalosszövetség vidéki alelnöke, a Kecskeméti Magyar Bank alapítója és ügyésze volt.

MÚLT ÉS JELEN AZ ÉVFORDULÓK TÜKRÉBEN

100 éve, 1921. március 20-án Kecskeméten hunyt el Feldmeier Ignác gyümölcs- és baromfikereskedő. A híros városban született 1848. december 23-án. Az elemi iskola és a gimnázium elvégzése után apja mellett kezdett dolgozni, akinek korai halála miatt a családfenntartás gondja az ő vállára nehezedett. 1868 nyarán igen bőséges gyümölcstermés volt Kecskeméten, ezért üzleti kapcsolatot létesített Linek József cseh gyümölcs- és baromfikereskedővel, később pedig fokozatosan meghódította Németország, Oroszország, Csehország, Morvaország és Szilézia piacait. Nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a külföld megismerje a magyar gyümölcsfajokat. Neki köszönhető Kecskemét gyümölcstermesztésének és baromfitenyésztésének fellendülése. Üzletét 1905-től fiával, Lipóttal társulva vezette.

1891. augusztus 26-án Kecskeméten hunyt el. Nekrológiában a Kecskeméti Lapok így méltatta: „Halála városunk egyik legtekintélyesebb, nagy kiterjedésű, köztisztelőben álló családot borított mély gyászba. Az elhunyt, feddhetetlen jellemű, fáradhatatlan munkásságú polgár és leggondosabb családfő temetése f. hó 28-án ment vége városunk közönségének rendkívüli nagy részvéte mellett.”

200 éve, 1821. május 4-én Kecskeméten született Gyenes Sándor kereskedő. Szakmáját szülővárosában, Bódogh Sándortól tanulta, majd Pesten és Makón volt segéd. 1846-ban hazajött, és Kecskeméten elsőként ő nyitott vas- és fűszerkereskedést. A helyi kereskedők közül ő szállította először az ország minden részébe a kész lakatosmunkákat. A híros város törvényhatósági bizottságának tagja

volt. 1891. augusztus 26-án Kecskeméten hunyt el. Nekrológiában a Kecskeméti Lapok így méltatta: „Halála városunk egyik legtekintélyesebb, nagy kiterjedésű, köztisztelőben álló családot borított mély gyászba. Az elhunyt, feddhetetlen jellemű, fáradhatatlan munkásságú polgár és leggondosabb családfő temetése f. hó 28-án ment vége városunk közönségének rendkívüli nagy részvéte mellett.”

100 éve, 1921. május 7-én hunyt el Arányi Béla piarista tanár. 1844-ben Pesten született. Középiskolai tanulmányainak egy részét, a 6. osztályt Kecskeméten végezte, a híros városba később többször visszatért tanárként is. 1865-től a szegedi főgimnáziumban tanított, közben elvégezte a teológiát, emellett tanári vizsgát tett matematikából és fizikából. 1877-től Nagybecskerekén igazgató és

házfőnök lett, azután Kecskeméten házfőnök és tanár. 1888-tól Trecsénben az igazgatói feladatokat is rábízták, majd 1895-től a váci főgimnáziumban tanított. 45 évet töltött a katedrán. Matematikai szakkönyveket, útleírást és természetrajzi cikkeket írt. Tanárkolégája, dr. Károlyi Tamás így méltatta: „A rendületlen kötelességérzet és emberszeretet jegyében folyt le minden ténykedése.”

50 éve, 1971. május 11-én hunyt el Erdei Ferenc szociológus, politikus, agrárközgazdász, író. 1910 decemberében született. 1934-től részt vett a falukutató mozgalomban, később a Nemzeti Parasztpárt egyik vezetője volt. 1948 után több minisztérium élén állt. 1956-ban, az októberi forradalom idején Nagy Imre közeli munkatársaként a többpártrendszer mellett foglalt állást, és október

31-e után a kormány tagja volt. November 3-án a szovjetek őt is letartóztatták, de egy hónap múlva kiszabadult. Ettől kezdve a tudományos és társadalmi életben dolgozott. A Válasz munkatársaként került kapcsolatba Kecskeméttel, baráti viszonyba Tóth Lászlóval és Sántha Györggyel. Futóhomok című művében elismerően írt a híros városról. Nevét egészen a közelmúltig viselte a művelődési központ.

150 évvel ezelőtt Kecskeméten született Dékány Géza izraelita vallás tanár. Középiskolai tanulmányait szülővárosában, részben a piarista, részben a református gimnáziumban végezte. Ezt követően Budapesten, az Országos Rabbiképző Intézetben és a tudományegyetemen tanult tovább. Diplomái megszerzése után, 1896-tól 1936-ig a budapesti Bolyai Gimnáziumban tanított. Közben 1916-ban szakfelügyelő lett,

míg 1921-ben megválasztották a közép- és polgári iskolák vallás tanári szakosztályának elnökévé. Nyugdíjba vonulásakor tanártársa, dr. G. Vargha Zoltán így méltatta: „Kecskemét szülőtte nemcsak tanulta, hanem át is éri a nagy költő gondolatát: *„Itt élned s halnod kell!”* Iskolapéldája ő annak, hogy lehet valaki egyszemélyben jó hazafi és jó zsidó, sőt kiváló vallás tanár is.”

100 éve, 1921. május 16-án született Horváth Jenő színművész, rendező, érdemes művész. A Színiakadémiát 1944-ben végezte el. Pályáját színészként kezdte Debrecenben, majd Pécsen játszott. 1947-től Szegeden és Debrecenben volt igazgató, később több vidéki városban is rendezett. 1986-tól három évig Kecskeméten működött. A Sybill bemutatója előtt a Petőfi Népe hasábjain Heltai Nándor így

jellemezte: „Szerénységet, eleganciát tanult Abonyi Gézától, egyik tanárától, a légkörteremtés képességét a csodált Uray Tivadartól, a mesterséget, a szakma tudásának tisztelőjét a legjobbaktól. Mondják, a színház az emberismeret iskolája. Véltetően jól tanult ebben a tanodában, meg az életiskolában az engem kicsit Németh Antalra emlékeztető bölcs, öregedő férfi.” 1994 decemberében hunyt el.

JELES MAGYAROK KECSKEMÉTI KÖTŐDÉSEI

175 éve, 1846. január 18-án született Weigelsberg Leó hírlapíró, a Pester Lloyd főszerkesztője, Ignotus Hugónak, a Nyugat folyóirat főszerkesztőjének apja. Az első magyar zsidó értelmiségi nemzedék tagja volt. Iskoláit Nagykőrösön és Budán, az orvosi egyetemet Bécsben végezte. Rövid ideig Kecskeméten tanítóskodott, ahonnan költői és politikai dolgozataival külföldi lapokkal lépett

összeköttetésbe, így például a prágai Politikával, amelynek 1867 után, az újjáéledt magyar parlamentarizmus idején Pestről írt parlamenti levelei feléje fordították a figyelmet. Mintegy hét esztendeig dolgozott Horn Ede Neuer Freier Lloydjának, majd a Neues Pester Journalnak volt munkatársa, míg 1872-ben főszerkesztő-helyettesként a Pester Lloyd kötelékébe lépett. 1906-ban, amikor Falk Miksa leköszönt a Pester Lloyd éléről, Singer Zsigmonddal együtt ő lett a lap főszerkesztője, de megmaradt a kiadvány vezércikkírójának is. Cikkeit * (csillag) jeggyel jelölte. A Budapesti Újságírók Egyesületének alelnöke volt. A hírlapirodalomban szerzett érdemei elismerésül 1904-ben a király a harmadosztályú vaskorona-renddel tüntette ki. 1907. október 31-én, a szerkesztői helyiségben főbe lőtte magát.

15 éve, 2006. április 26-án Budapesten hunyt el dr. Szij Rezső református lelkész, művészettörténész, könyvkiadó és műgyűjtő. 1915 októberében született. Tanulmányait Pápán végezte, majd Sárváron és Pétfürdőn szolgált lelkészként. 1957-ben koholt vádak alapján a tököli internálótáborba vitték, ott találkozott először a kecskeméti Orosz Lászlóval, Dugár Sándorral és Szabadi Sándorral.

Szabadulása után könyvtáros lett, valamint könyvművészettel és a modern magyar művészettel foglalkozó tanulmányokat és könyveket írt. Kitaró munkával hatalmas művészeti gyűjteményt hozott össze, amely többek között sok tízezer festményt, grafikát, szobrot, kisplasztikát, fotót és könyvet foglal magában. Később – még 2006-ban bekövetkezett halála előtt – élete munkáját intézményeknek adta át. A Ráday Gyűjtemény korábbi vezetőjével, Benda Kálmánnal és a híres városban szolgáló Szabó Gábor református esperessel ápolta jó kapcsolatának köszönhetően az 1980-as évek végén a kecskeméti Ráday Múzeumnak közel ötezer grafikát, kisgrafikát ajándékozott, míg 1992-ben a Kecskeméti Református Egyházközség kapta meg 5000 kötetes könyvtárát és körülbelül 3000 műtárgyat – értékes festményeket, grafikákat és érméket.

240 éve, 1781. április 12-én Rimaszombatban született Szentpétery József, a 19. század legjelentősebb magyar ötvösmestere. Szathmáry-Király Pál festőművésznél és Vásárhelyi István kassai ötvösnél, valamint Bécsben tanult. Előbb külföldön dolgozott, majd Pestre költözött. 1809-ben kérte felvételét a pesti ötvöscéhbe, de csak 1810-ben bocsátották remeklésre.

1811-ben bemutatott műve ma a szilvásvárad református egyház úrvacsorapohara. Később számos művészi értékű használati tárgy és sokalakos dombormű került ki műhelyéből. Különösen értékes három réz domborműve, a Vitam et sanguinem, a Budavár 1686. évi visszafoglalása és a Kálvária című kompozíciója. A besztarcebányai és a bécsi ötvöscéh tiszteletbeli tagjává választotta, és tagja volt a párizsi művészegyletnek is. Írásaiban a céhek eltörlését követelte, illetve a munkásnevelés művészi színvonalának emeléséért szállt síkra. Pesten hunyt el 1862 júniusában. Több alkotását a budapesti és a vidéki közgyűjtemények, valamint a református templomok őrzik. Így például egy 1848-ban készített, az utolsó vacsorát ábrázoló aranyozott ezüst kelyhe a kecskeméti református egyházközség tulajdona.

90 éve, 1931. május 14-én született Huszárik Zoltán Balázs Béla- és posztumusz Kossuth-díjas filmrendező, forgatókönyvíró, dramaturg, grafikus. A Színművészeti Főiskolát elsőre nem végezhette el, az évek során számos különböző munkája volt, többek között Kecskeméten kiállításszervezőként foglalkoztatták. A Pannónia Stúdió keresztlátta vissza elorvasztott vágaihoz;

diplomáját 1960-ban szerezte meg. Ezt követően a filmgyárban lett rendezőasszisztens, emellett festett, grafikákat és könyvillusztrációkat készített. Első nagyobb sikerét az 1965-ös Elégia című rövidfilmmel érte el, míg első nagyjátékfilmjével, az 1971-ben készített Szindbáddal a kortárs filmművészet halhatatlanjai közé emelkedett. Célja nem a regény megfilmesítése, hanem Krúdy világának képi megjelenítése volt, így született meg a legszebb magyar filmek egyike. Későbbi műveiben gyakran és nyomatékosan jelent meg az elmúlás gondolata, a halál. Utolsó alkotásában, a Csontváry című filmben a különönek tartott festőzseni és saját művészi portréját, hitvallását formálta eggyé, sajátos módon ábrázolva a művészegéniség és a kor viszonyát. 1981-ben tragikus hirtelenséggel, egy szívroham következtében hunyt el.

Keresse a Kecskeméti Médiacentrum nagy érdeklődéssel kísért helytörténeti kiadványát, a Hírös Históriák magazint!

A HÍRŐS HISTÓRIÁK LAPSZÁMAI MEGVÁSÁROLHATÓK KECSKEMÉTEN:

- Kecskeméti Médiacentrumban (Szabadság tér 2.)
- Lira Könyvesboltban (Hornyik J. krt. 2.)

- Kóborló Könyvesboltban (Csongrádi u. 1.)
- Piaccsarnokban a könyvárusnál és az újságárusnál.